

Dokument nr. 5

(1997–98)

**Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om
virksomheten i tiden 1. januar–31. desember 1997.**

REGISTER

	Side
Innledning	3
Generelle spørsmål	4
Saker behandlet av ombudsmannen	9
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	9
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	10
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	13
Vervede og kvinner i Forsvaret	14
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av materiell	14
Underbringelse - transport, forlegningsforhold, hjemmeboerstatus	14
Kosthold	15
Tjenesteforhold-sikkerhetsklarering	15
Permisjoner	15
Disiplinærsaker	15
Tillitsmannsordningen	16
Godtgjørelser - økonomiske forhold	16
Sykesaker	18
Sosiale saker	21
Forsvarets skolevirksomhet	23
Befalssaker	24
Sivilt personell	26
Befaringer	29
Forkortelser	35
Vedlegg	36

Dokument nr. 5

(1997-98)

Ombudsmannsnemnda for Forsvarets innberetning om virksomheten i tiden 1. januar-31. desember 1997.

Til Stortinget:

INNLEDNING

Etter vedtak i Stortinget høsten 1993 bestod ombudsmannsnemnda i perioden 1. januar 1994 - 31. desember 1997 av:

Ombudsmannen Per A. Utsi, Oslo.
Ingeborg Botnen, Rjukan.
Dagfinn Hjertenes, Florø.
Per Håpnes, Hell.
Ivar Johansen, Oslo.
Ivar Skjerve, Steinkjer.
Ernst Wroldsen, Tønsberg.

Ombudsmannsnemnda har i 1997 holdt møter slik:

4. mars
15. april
11. juni
2. september
1. desember

I tillegg har nemnda i 1997 foretatt befaringer ved militære tjenestesteder slik:

1. Luftforsvarets stasjon Sørreisa
2. Skjold garnison
3. Tromsø sjøforsvarsdistrikt, Olavsværn.
4. Luftforsvarets stasjon, Mågerø.
5. Luftforsvarets skoler, Stavern.
6. Telemark regiment, Heistadmoen.

Nemnda har i år som tidligere vært representert på Landskonferansen for tillitsvalgte i Forsvaret. Ombudsmannen og underdirektøren har som vanlig gitt orientering om ombudsmannsordningen ved mange av de kurs for tillitsvalgte som er avholdt ved forskjellige avdelinger - tilsammen 45 kurs. Orienteringer om ombudsmannsordningen overfor befal har i 1997 funnet sted ved orientering i møter med personellorganisasjonenes representanter under nemndas befaringer. Ombudsmannen har dessuten forelest om ombudsmannsordningen ved Befalsskolen for Marinen (BSMA) Horten og for militærpolitibefal på kurs avholdt ved Luftforsvarets skoler, Stavern.

GENERELLE SPØRSMÅL

Klagesaker

Som det vil fremgå av innberetningens omtale av de individuelle klagesaker har Ombudsmannen i 1997 behandlet i alt 128 klagesaker, hvorav 112 er mottatt i løpet av året.

Til sammenligning kan nevnes at kontoret de senere år har behandlet følgende antall saker:

1992 - 105 saker
1993 - 87 saker
1994 - 110 saker
1995 - 119 saker
1996 - 123 saker

Antallet klagesaker i 1997 er det høyeste siden 1987, men representerer likevel et stabilt nivå. Som tidligere år har Ombudsmannens kontor også i 1997 kunnet løse et stort antall tvistesaker ved uformell kontakt med partene uten at ordinær saksregistrering har funnet sted. En nærmere gjennomgang av klagesakene som er avsluttet i 1997 viser at avgjørelsen er endret i favør av klageren i 30% av klagetilfellene. Medholdsandelen ligger noe under gjennomsnittet for de senere år.

Nemnda finner igjen å ville bemerke at antallet klagesaker i gruppen «sosiale saker» som omfatter botillegg og andre former for sosiale stønader fortsatt ligger svært lavt. I 1990 utgjorde denne gruppen ca 40% av alle klagesakene mot 5,0% i 1997. Det er Ombudsmannens erfaring at såvel de avdelingsvise velferdskontorer og FO/Velferdstjenesten utøver et godt og tryggende skjønn ved behandlingen av menneskenes sosiale problemer.

Det reduserte antall klagesaker i denne kategori er i seg selv en indikasjon på dette.

Også i 1997 utgjør klager vedrørende fritak for militærtjeneste og utsettelse med førstegangs-tjeneste eller repetisjonsøvelser en hovedgruppe blant soldatklagene.

Antall klager fra befalskorpset har steget fra 23 i 1996 til 30 i 1997.

Fra sivilt ansatte er det behandlet 8 klagesaker i 1997 mot 9 i 1996.

Utsettelse med førstegangstjenesten for vernepliktige som driver selvstendig husdyrhold.

I beretningen for 1996 ble det redegjort for nemndas forslag til utsettelsesordning for vernepliktige med eneansvar for næringsmessig husdyrhold. Forslaget tok sikte på å få innført en utsettelsesordning slik at næringsdrivende kunne unngå å måtte foreta ned-

slaktning og nedleggelse av husdyrdriften for å gjennomføre førstegangstjenesten. Nemnda ønsket en utvidelse av den gjeldende utsettelsesordning for vernepliktige med eneomsorg for barn. Som kjent innvilges denne kategori vernepliktige etter søknad utsettelse med førstegangstjenesten så lenge hans status som eneforsørger består. På den samme måte ønsket nemnda at vernepliktige med ansvar for næringsmessig husdyrhold, og som dokumenterer en nødvergesituasjon, etter søknad skulle kunne innvilges utsettelse så lenge denne situasjon består.

Nemnda merker seg med tilfredshet at Forsvarsdepartementet har gitt saken en svært positiv behandling og har i St. prp. nr. 1. 1997-98 redegjort slik for saken:

«På grunnlag av et forslag fra Ombudsmannen for Forsvaret, foreslås det at vernepliktige som driver selvstendig husdyrhold under særskilte vilkår kan gis utsettelse med førstegangstjenesten inntil utløpet av det år vedkommende fyller 33 år. Ordningen vil i så måte kunne sammenlignes med den som gjelder for dem som har eneomsorg for barn. Utsettelsen gis for ett år av gangen så lenge forholdet vedvarer og det forutsettes at det kan dokumenteres:

- at avløser ikke kan skaffes
- at dyrene må selges eller slaktes dersom ikke utsettelse kan gis

Forslaget innebærer således ikke noen generell regel om utsettelse for vernepliktige som driver selvstendig husdyrhold, men bare for dem som beviselig er i nødsituasjon. I dag er det ca 100-150 utsettelses-søknader pr år i forbindelse med husdyrdrift. Denne særskilte ordningen forutsettes å omfatte langt færre.»

Forsvarets informasjonsplikt ved rasjonalisering, omorganisering m.v.

Under sine befaringer har nemnda i møter med de ansattes representanter ved enkelte avdelinger blitt konfrontert med en tildels meget sterk misnøye vedrørende Forsvarets rutiner for informasjon om planlagte rasjonaliseringstiltak og omorganiseringer.

Nemnda tillater seg å anta at Forsvarets hierarkiske kommandosystem som er nødvendiggjort av militærfaglige forhold, kan ha begrensende virkninger for en normal informasjonsstrøm slik den forutsettes å skje i et arbeidsgiver/arbeidstakerforhold. Under den pågående og meget omfattende omstilling og endring av Forsvarets organisasjon er det av hensyn til de ansattes trivsel og motivasjon særlig viktig at Forsvarets informasjonsplikt som arbeidsgiver etterleves. Nemnda vil i denne forbindelse minne om bl a følgende bestemmelse i Hovedavtalens § 11 pkt. 6:

«Ved informasjonsopplegg i saker av stor betydning for de tilsatte, f.eks i forbindelse med rasjonalisering, organisasjonsendringer mv., har arbeidsgiver et spesielt ansvar for at alle tilsatte blir særlig godt orientert. Slike orienteringer planlegges sammen med de tillitsvalgte.»

Disiplinærsituasjonen

Det totale antall refselsler har vist en klart fallende tendens de senere år, fra 11.239 refselsler i 1988 til 3.353 i 1996. På grunn av saksbehandlingsrutinene vil oversikten over det samlede refselsesantall i 1997 først foreligge i april/mai 1998. Foreløpige tall for 1997 kan tyde på at refselsesantallet fortsatt viser en synkende tendens. Det totale antall refselsler i 1. kvartal 1997 var nemlig 706 mot 907 i 1. kvartal 1996. Refselsesstatistikken for 1996 viser at antallet refselsler i Luftforsvaret er redusert med hele 31% mens det er en mindre økning i Sjøforsvaret, Hæren og HV.

Av det samlede antall refselsler i 1996 ble 8% påklaget mot 11% i 1995. De senere års tendens til stigende klagehyppighet ser ut til å ha stoppet opp.

Nemnda vil igjen understreke betydningen av at refsede på reglementert måte blir gjort kjent med sin klagerett og sin rett til å la seg bistå i refselsessaken med bistandsperson.

Tillitsmannsordningen

Som det fremgår av oppstillingen over møtevirksomheten innen tillitsmannsordningen i 1997 på side 16 er det samlede antall møter steget fra 449 i 1996 til 521 møter i 1997.

Antallet møter i Luftforsvaret har steget med 33% og i Hæren med 20%. Sjøforsvaret rapporterer om et stabilt antall møter i 1997 i forhold til 1996.

I samsvar med nemndas tidligere anmodninger synes det å ha funnet sted en positiv utvikling vedrørende tillitsmannsopplæringen. Frafallet fra tillitsmannskursene synes å være redusert samtidig som tillitsvalgte ved mindre avdelinger får sin tillitsmannsopplæring ved beordring til kurs ved større avdelinger. Nemnda er også kjent med at befal som er medlem av lokale tillitsmannsutvalg i stigende utstrekning blir beordret til å gjennomgå tillitsmannskurs.

Vedrørende befals- og fagskoleelevenes medvirkning og tilknytning til tillitsmannsordningen vil nemnda vise til det som er uttalt på side 16.

Legetjenesten i Forsvaret

Nemnda har merket seg departementets redegjørelse bl.a. i St prp nr 1 (1997-98) om tiltakene overfor det vernepliktige akademiske befal - herunder vernepliktige leger. Med bakgrunn i det økende antall klager vedrørende helsetjenesten som nemnda orienterte om i innberetningen for 1996 har nemnda i flere av sine møter i 1997 hatt legetjenesten i Forsvaret

som tema. På vegne av nemnda skrev Ombudsmannen den 7. mars 1997 slik til Forsvarsdepartementet:

«Under sitt møte den 4 d m ble Forsvarets Ombudsmannsnemnd orientert om legetjenesten og legesituasjonen vedrørende vernepliktige mannskaper. Redegjørelsen som ble gitt av sjefen for Sanitetsstaben i FO gen maj N. Fagerhaug avdekket en drastisk svikt i antallet tjenestegjørende vernepliktige leger.

Det ble opplyst å være 28 vernepliktige leger i tjeneste, mens en nøktern vurdering skulle tilsi et behov for ca 70 vernepliktige leger. En hovedårsak til den sviktende rekruttering av vernepliktige leger antas å ligge i at rekruttene idag normalt gjennomfører førstegangstjenesten før påbegynte studier. Basert på erfaringer ble det imidlertid opplyst at også innføringen av ordningen med økonomiske og sosiale vilkår som menige har bidratt til den sviktende rekruttering av vernepliktige leger.

Med bakgrunn i de foreliggende opplysninger synes situasjonen å være at Forsvaret for tiden har en legedekning på ca 70%. En stabil legedekning synes å måtte bli basert på et større innslag av fast tilsatte leger eller ved innføring av spesielle militære stipendordninger for legestudenter mot etterfølgende plikt-tjeneste. Som følge av et økende antall klager over legetjenesten til Ombudsmannen har nemnda funnet å måtte omtale legesituasjonen i sin innberetning til Stortinget for 1996.

Legetjenesten i Forsvaret har grunnleggende betydning for soldatenes helsemessige sikkerhet. Forsvaret utøver en virksomhet med stor skaderisiko. Dette innebærer at sanitetstjenesten må opprettholde en kapasitet og et beredskapsnivå som sikrer at adekvat medisinsk kontroll, skadebehandling og skadeforebyggelse kan finne sted.

Etter oppdrag fra Ombudsmannsnemnda finner jeg å ville anmode Forsvarsdepartementet om slike kommentarer som saken måtte gi anledning til.»

Brevet ble den 11. april besvart slik av departementet:

«Vi viser til tidligere referanse hvor Ombudsmannen ber om slike kommentarer saken måtte gi anledning til.

Departementet vil bemerke:

Når det gjelder legedekning generelt er den ikke tilfredsstillende i samfunnet som helhet, og i særdeleshet ikke i spredt befolkede områder. Forsvaret er ikke i noen særstilling i så måte.

Vi har lenge vært oppmerksom på faren for mangelfull legedekning, og fant det derfor påkrevet å omtale deler av denne problemstilling i en egen Stortingsmelding (St meld nr 18 1994-95) om visse sider ved helsetjenesten i Forsvaret. Ovennevnte Stortingsmelding ble iverksatt ved brev til Forsvarets overkommando 3 mai 1995, hvor det ble gitt i oppdrag å vurdere følgende:

- utvidelse av dagens ordning til også å omfatte psykologer
- dagens tilsetningsvilkår og utdanningsordning med sikte på å rekruttere flere kvinner
- prestenes stilling i Forsvaret i forhold til de personellgrupper meldingen omtaler
- etablering av kontrollrutiner for å hindre misbruk av dagens ordning

I tillegg ble Forsvarets overkommando bedt om å etablere tariffavtale for Forsvarets fast tilsatte leger, tannleger, veterinærer og farmasøyter med redusert bundet arbeidstid, herunder også en vurdering av omfanget for den bundne arbeidstiden.

I tillegg til dette er det nedsatt en arbeidsgruppe av Forsvarsdepartementet som har fått i oppdrag å:

- Vurdere konsekvensene og erfaringene med den nye ordningen med økonomiske og sosiale vilkår som menig for vernepliktig akademisk befal som avtjener førstegangstjeneste.
- Klarlegge hvordan gjeldende ordninger fungerer, angi eventuelle uklarheter og svakheter.
- Klarlegge vernepliktig akademisk befals rettigheter og rolle i forhold til annet personell i Forsvaret.
- Fremme eventuelle forslag til tiltak som kan skape ro omkring vernepliktig akademisk befals økonomiske vilkår under avtjening av førstegangstjenesten.

Konklusjon

Forsvarsdepartementet tar legemangelen alvorlig, og vi vil derfor vurdere tiltak for Forsvarets vedkommende for å ivareta Forsvarets behov for legedekning.»

Etter drøfting i nemnda, ble saken tatt opp med departementet i en ny henvendelse den 7. juli slik:

«Det vises til departementets tilsvarende i brev av 11. april d.å. Jfr ovennevnte referanse.

Saken har senere vært drøftet i Ombudsmannsnemnda, bl.a. på bakgrunn av forslagene og debatten om legesituasjonen i Forsvaret på årets Landskonferanse for tillitsvalgte i Forsvaret. Nemnda er takknemlig for departementets interesse for saken slik det fremgår av det ovennevnte brev av 11. april. En har særlig merket seg at departementet bebuder vurdering av ytterligere tiltak med sikte på en bedret legedekning for Forsvarets personell ved tjenestestedene rundt om i landet. Dette antas også å imøtekomme Forsvarskomiteens anbefaling i Innst. S nr - 168 (96-97) vedrørende Dok nr. 5 for 1996. Nemnda finner grunn til å gjenta sin bekymring over legetilbudet ved en rekke av Forsvarets tjenestesteder. Som nevnt i vårt brev av 7. mars d.å. synes legedekningen i Forsvaret for tiden å svinge rundt 70% av et nøkternt vurdert behov. Med Forsvarets virksomhet i stor grad spredt over et stort antall steder i utkant-Norge betyr dette at mange tjenestesteder tidvis er uten et fast legetilbud. 70% dekning betyr ikke at 70% av legebehovet er dekket ved ethvert tjenestested.

Med sikte på departementets bebudede vurdering av nye tiltak tillater nemnda seg å fremkomme med enkelte synspunkter.

1. Med bakgrunn i at skolemyndighetene nå godskriver fullført verneplikt med tre konkurransepoeng ved opptak til akademiske studier er det grunn til å forvente en redusert tilgang på vernepliktige leger. Det økende antall kvinnelige studenter trekker i samme retning. Nemnda antar derfor at det bør innføres en ordning med hel eller delvis studie- finansiering for legestudenter mot etterfølgende pliktjeneste som lege i Forsvaret. Lengden av pliktjenesten avpasses etter den mottatte studiefinansiering. Tilbudet bør gjelde medisinstudenter av begge kjønn.

2. Som et umiddelbart tiltak bør antallet stillingshjemler for fast tilsatte leger i Forsvaret utvides. Tjenesten som militærlege bør godskrives som meritte-

rende tjeneste og således gi bedre utbytte for senere yrkeskarriere.

3. Med sikte på bedre rekruttering av kvinner til legestillingene i Forsvaret bør det overveies å redusere lengden av det obligatoriske officerskurs fra 6 til 3 uker for kvinnelige medisinerere. Det antas at dagens ordning med krav om 6 ukers forutgående officerskurs hvorunder oppbæres lønn etter grad, kan virke særlig hindrende for rekruttering av kvinnelige leger.

4. Den enkelte sjef ved militæravdelingene gis myndighet til å innføre et system med egenmelding ved sykdom i inntil 3 dager for vernepliktige når legesituasjonen ved avdelingen er prekær. Ordningen skal ha til hensikt å gi den egenmeldte syke anledning til å konsultere lege annet sted i eller utenfor Forsvaret, eller til rehabiliterende hvile. Ordningen skal opphøre så snart legetilbudet er bedret. Eventuelt misbruk av ordningen behandles disiplinært.

På nemndas vegne vil en igjen understreke at legetjenesten i Forsvaret har grunnleggende betydning for soldatens helsemessige sikkerhet. Forsvaret utøver en virksomhet med stor skaderisiko. Dette innebærer at sanitetstjenesten må opprettholde en kapasitet og et beredskapsnivå som sikrer at adekvat medisinsk kontroll, skadebehandling og skadeforebygging kan finne sted.

Det skal avslutningsvis minnes om at nemndas medlem Ivar Johansen prinsipielt ønsker avvikling av ordningen med vernepliktig befal, herunder vernepliktige leger, slik det fremgår av nemndas høringsuttalelse av 7. juli 1997.»

Det ovennevnte brev ble besvart slik den 25. nov:

«Vi viser til tidligere referanse angående ovennevnte, hvor Ombudsmannen fremlegger en del synspunkter angående legesituasjonen i Forsvaret.

I den anledning vil vi bemerke følgende:

I 1992 ble det fattet vedtak angående nye tjenestevilkår for vernepliktige leger på grunnlag av St prp nr 1 (1989-90), ref Innst S nr 7 (1989-90). Det ble her anført at de som allerede hadde påbegynt førstegangstjenesten skulle på samme vilkår (lønn etter grad) - dvs at man fortsatt ville beholde den gamle ordningen 5-7 år fremover. For å unngå en overgangsperiode over flere år med vernepliktig akademisk befal på 2 ulike godtgjøringsordninger ble det vedtatt at nye vilkår skulle iverksettes fra 1. januar 1995. Etter at ordningen ble iverksatt i 1995, har tilgangen på vernepliktige leger blitt redusert. Årsaken til dette synes å være bl a at kvinneandelen er økt, og flere ønsker å gjennomføre førstegangstjeneste før de påbegynner medisinstudiet.

Dagens situasjon er således preget av svikt i tilgangen på vernepliktige leger.

Omstillingsprosessen med krav til årsverkreduksjoner/driftinnsparing og omstilling, har gjort det vanskelig å prioritere opprettelse av flere faste legestillinger. Prosessen/opprappingsplanen for flere faste stillingshjemler er derfor ikke fulgt opp etter 1991. Det er tidligere meddelt Ombudsmannen at vi har registrert et økende antall klager på legetilbud i Forsvaret. Dette er nok i noen grad et uttrykk for et generelt fenomen i samfunnet forøvrig, men kan også være betinget av sviktende motivasjon og dårlig legebemannings i Forsvaret. Dette er signaler departementet tar alvorlig.

Når det gjelder egenmelding mener departementet at i moderne lederskap forutsettes det at ledere på

alle nivåer tar vare på sitt personell. I dette ligger det bl a at det skal tilstrebes å føre en dialog mellom den undergitte og lederen. I dialogen skal det være en fortrolighet som gjør at den vernepliktige kan fritas fra tjeneste når dette er nødvendig i den foreliggende situasjon. Departementet ønsker derfor ikke egenmeldingssystem ved sykdom for vernepliktige mannskaper. Vi kan ikke se at et slikt system gir de vernepliktige et bedre helsetilbud. Snarere tvert i mot.

I St prp nr 1 (1997-98) har departementet påpekt at legesituasjonen i Forsvaret er bekymringsfull og at Forsvaret i lang tid har stått overfor en lavere legedekning enn ønsket. Videre påpeker departementet at til tross for at prinsippet om like økonomiske vilkår for vernepliktige veier tungt, må det tas hensyn til den misnøye og svært lave motivasjon som er konstateret blant vernepliktig akademisk befal på grunn av dagens godtgjøringssystem.

Rekruttering av kvinnelige akademikere på disse vilkår er vanskelig, og vil ventelig kunne bli bedre med en ny lønnsordning. Departementet foreslår derfor etter en samlet vurdering at vernepliktig akademisk befal med virkning fra 1 januar 98 gis lønn tilsvarende lønnstrinn 20 i A-tabellen (KS 2-nivå), og etats-spesifikke tariffbestemmelser og arbeidstidsbestemmelser som gjelder for befal. Videre mener departementet at det vil være aktuelt å se nærmere på opprettelsen av flere faste legestillinger med basis i situasjonen rundt omstillingsprosessen og prioriteringene rundt denne.

Dekning av flytteutgifter for vernepliktige leger som fraflytter turnusboligen er allerede gjennomført. Det vil også være aktuelt med tildeling av bolig til vernepliktige leger som er forsørget. Vi antar at det ovennevnte vil bidra til en bedring av legesituasjonen i Forsvaret.»

Med bakgrunn i departementets ovenstående orientering vil nemnda forutsette at departementet under sin vurdering av mulighetene for opprettelse av flere faste lege- stillinger i Forsvaret medvirker til en legebemannning ved avdelingene som ikke er begrenset av manglende stillingshjemler. Avdelingene må gis muligheter for tilsetting av leger etter de foreliggende behov slik at soldattjenesten kan finne sted under mest mulig betryggende medisinske forhold.

Nemnda merker seg departementets presisering av at det tilligger det fagmilitære lederskap å ivareta sine underordnede interesser på en forsvarlig måte slik at mannskapet fritas fra tjeneste når dette er medisinsk nødvendig. Departementet ser derfor ikke behov for et egenmeldingssystem slik nemnda har antydnet. Nemnda er enig i at dette ligger innenfor lederansvaret, men vil fortsatt anta at en fullmakt for avdelingssjefen til å innføre et egenmeldingssystem under akutt mangel på legetilbud ville innebære en tryggere ivaretagelse av mannskapenes medisinske interesser.

Nemnda vil ikke unnlate å bemerke at avdelingene som opplever vansker med legetilgangen ofte også har rekrutteringsproblemer med hensyn til øvrig personell og derfor er bemannet med et sterkt innslag av ungt og uerfarent befal.

Voksenopplæring

Voksenopplæringens primære oppgave er å gi tilbud om og gjennomføre kompetansegivende opplæring samt å gi yrkes- og studieveiledning for vernepliktige mannskaper, vervede og kontraktsbefal. Tilbudene skal være en kompensasjon for tapet av sivil utdanning og sivil yrkespraksis som følge av tjenesten i Forsvaret. På grunn av fortsatt høy ledighet blant dimitterte soldater har Voksenopplæringen også i 1997 prioritert tiltak for å gjøre mannskapene mer konkurransedyktige på arbeids- og utdannings- markedet. Forsvarets voksenopplæring har etablert et nært samarbeid med de sivile arbeidskraftmyndigheter med sikte på å redusere antallet soldater som dimitteres til arbeidsløshet.

Statistikken over ledigmeldte nydimitterte soldater viser en svært gunstig utvikling de senere år. Følgende tall for gjennomsnittlig arbeidsledighet pr. mnd er oppgitt:

1995	3340 ledigmeldte
1996	2608 ledigmeldte
1997	2003 ledigmeldte

I løpet av 1997 gikk ledigheten ned med hele 23,2% mot 21,9% i 1996.

Voksenopplæringstilbudene for mannskapene har også i 1997 i stor grad vært innrettet etter yrkeslivets behov. Nemnda antar at dette har bidratt til den foran nevnte nedgang i ledigheten.

Nemnda er kjent med at Forsvarets voksenopplæring etter omorganisering benevnes som «Kontoret for sivil kompetanse og voksenopplæring».

Etter det opplyste vil etaten i økende grad medvirke til etterutdanning og opplæring av Forsvarets ansatte i takt med de behov som bl a. den teknologiske utvikling stiller de yrkestilsatte og arbeidslivet overfor. Nemnda vil i denne forbindelse peke på de muligheter som datateknologien gir for yrkeskvalifiserende fjernundervisning og som innebærer muligheter for opplæringstilbud til Forsvarets ansatte uansett tjenestested.

Budsjettrammen for Voksenopplæringen var i 1997 på 109 mill. kroner. Ca 190 personer er fast tilknyttet VO-tjenesten, hvorav ca 100 vernepliktige voksenopplæringsassistenter. Årlig benyttes ca 1200 timelærere.

Tobakk og rusmidler

Forsvaret har i de senere år gjennomført periodiske spørreundersøkelser om mannskapenes bruk av rusmidler og tobakk. Undersøkelsen i 1997 som omfatter svar fra 1607 soldater viser at færre røyker tobakk daglig. Fra 1996 til 1997 er andelen gått ned fra 36,3% til 33,7%. Når det gjelder forholdet til alkohol viser undersøkelsen i 1997 at 7,9% svarer «har aldri brukt alkohol» mot 10,0% i 1996. Hyppigheten av beruselse har imidlertid endret seg positivt idet

20,7% oppgir å ha vært beruset mer enn 5 ganger i løpet av de siste 30 dager. Tallet for 1996 var 21,6%. 16,3% oppgir å ha brukt hasj før fremmøte til tjeneste mot 14,2% i 1996. Det tilsvarende tall for 1994 var 10,0%.

Nytt for 1997 er spørsmålet om bruk av Ecstasy. Undersøkelsen viser at 1,5% har brukt dette stoffet før fremmøte til førstegangstjeneste.

Nemnda konstaterer at undersøkelsene de senere år bekrefter en nedgang i bruken av tobakk og en klart økende tendens til bruk av narkotiske stoffer blant de menige mannskaper.

Undersøkelsen i 1997 viser at hver sjettede soldat oppgir å ha brukt hasj før fremmøte. I 1997 oppgir 3,6% å ha brukt narkotika etter fremmøte mot bare 1,9% i 1996. Tallene understreker betydningen av at Forsvarets holdningsskapende innsats mot bruk av narkotiske stoffer blir opprettholdt og forsterket.

Forsvarets narkogrupper opplyser at antallet narkosaker i Forsvaret har økt fra 478 saker i 1996 til 747 saker i 1997. Dette er den sterkeste økning noensinne i løpet av ett år og må betegnes som oppsiktsvekkende. Økningen utgjør ca 55% i løpet av 1997. Forklaringen antas i noen grad å ligge i et økt antall kontroller, men tallene reflekterer utvilsomt en øket brukerhyppighet blant personellet. Nemnda er kjent med at narkogruppene nå blir tilført ytterligere ressurser for økt innsats, bl.a. ved forsterkning av etterforskningskapasiteten.

Nemnda minner likevel om sine merknader i Dok nr 5 for 1996 hvor bl.a. følgende ble uttalt:

«Nemnda viser til at politiet over hele landet rapporterer om økende narkotikaforbruk blant ungdom helt ned til grunnskolealder.

Forsvaret må således være forberedt på å motta rekrutter som allerede har mange års bakgrunn fra narko-miljø.

Dette vil stille stadig større krav til at våpenopplæringen kan foregå under full sikkerhet og at nye rekrutter ikke stifter aktiv kontakt med narkotiske stoffer under militærtjenesten. Nemnda vil vise til at militær- tjenesten for mange kan representere den siste mulighet til konstruktiv kontakt med offentlige myndigheter med sikte på å bringes inn i et behandlingssystem.

Det er nemndas syn at Forsvaret så langt det er forenlig med primær- oppgavene må ta sin del av det samfunnsmessige ansvar for å bidra til at ungdom med rusproblemer kan bringes inn i et aktivt behandlingssystem. Dette vil nødvendigvis kreve en nærmere kontakt mellom Forsvarets myndigheter og det sivile behandlingssystem.

Samtidig må Forsvarets eget kontrollapparat tilføres ressurser i samsvar med de krav situasjonen stiller.»

Forsvarets velferdstjeneste

I innberetningen for 1996 redegjorde nemnda for en undersøkelse vedrørende avdelingenes bruk av budsjettmidler til velferdsformål overfor mannskapene. Undersøkelsen avdekket til dels meget store ulikh-

ter i tildelingen av midler til velferdsformål pr. soldat. Nemnda anførte bl.a. :

«Som tidligere nevnt viser undersøkelsen at velferdssektoren tilgodesees med svært varierende beløp ved de ulike avdelinger. Dette antas å ha sammenheng med at avdelingene nå står friere med hensyn til anvendelse av de tildelte midler til avdelingens drift. Fra sentrale myndigheter foreligger sjelden noen styrende pålegg vedrørende innsatsen på velferdssektoren.

Heller ikke er Velferdstjenesten identifisert ved egen post i forsvarsbudsjettet (St.prp.nr.1), slik Forsvares Voksenopplæring er det. Nemnda antar at Velferdstjenesten i Forsvaret fortsatt skal ha til formål å fremme mannskapenes trivsel og derved høynet effektivitet i tjenesten. Forsvaret er pålagt et ansvar for de vernepliktiges totale hverdag i fritid og tjeneste. Voksenopplæringen og Velferdstjenesten har til særlig oppgave å ivareta mannskapenes behov og interesser i fritiden. Det synes således å være naturlig at disse to sektorene som tildels griper over i hverandre, bør undergis samme budsjettekniske fremstilling. For å sikre best mulig overordnet oversikt og styringsmuligheter vil nemnda anbefale at Forsvarets Velferdstjeneste utskilles som egen post i de årlige forsvarsbudsjetter med en tekstlig formålsbeskrivelse slik praksis er for kap. 1793 Voksenopplæringen. En slik bedret oversikt vil gi muligheter for å sikre mest mulig likeverdige velferdstilbud og at en politisk ønsket differensiering av velferdstilbudene blir gjennomført. Nemnda finner ikke avgjørende argumenter for at Voksenopplæringen og Velferdstjenesten fortsatt skal fremstilles ulikt i budsjettmessig sammenheng.»

I samsvar med Forsvarskomiteens innstilling til Dok nr. 5 for 1996 (Innst. S nr. 168 (1996-97)) har Forsvarsdepartementet saken under nærmere vurdering og vil etter det opplyste komme tilbake til saken. Nemnda antar således at saken vil bli forelagt Stortinget på hensiktsmessig måte.

Nemnda har for øvrig merket seg at velferdstilbudet for den enkelte soldat i 1998 vil bli opprettholdt på 1997-nivå.

Næringsbidrag og særskilt økonomisk hjelp til befall

Etter en prøveperiode siden januar 1996 har Forsvarsdepartementet vedtatt å innføre systemet med næringsbidrag som fast ordning for vernepliktig, utskrevet og HV-befal som under repetisjonstjeneste og HV-tjeneste påføres tap i selvstendig næringsvirksomhet. Den tilsvarende ordning for menige mannskaper ble innført i 1993.

En evaluering av prøveperioden viser at ordningen har virket etter sin hensikt idet færre med selvstendig næringsvirksomhet har søkt om å bli fritatt

for øvelser. Ordningen ble etablert som en fast støt-teordning fra 1. aug 1997.

Fra samme dato ble også ordningen med særskilt økonomisk hjelp gjort gjeldende som en fast ordning

for de samme befalsgrupper. Den sistnevnte ordning skal som kjent kunne innvilges til søkere som får urimelige økonomiske belastninger som følge av at de deltar i øvinger.

SAKER SOM ER BEHANDLET AV OMBUDSMANNEN

I 1997 har Ombudsmannen mottatt 112 nye registrerte saker. I tillegg er behandlet 16 saker fra tidligere år. I 34 av de ferdig behandlede saker er avgjørelsen endret i favør av klageren. Som opplyst foran i beretningen har det i tillegg til de registrerte klagesakene vært en rekke henvendelser der Ombudsmannen og hans medarbeidere har kunnet løse saker for personellet ved uformell kontakt med partene. Det er også i 1997 kommet henvendelser som er henvist til andre organer, f.eks til Stortingets om-

budsmann for forvaltningen, som rette vedkommende. Saksfordelingen på forsvarsgrenene ser slik ut:

FD og fellesstaber	(21%)	24%
Hæren	(34%)	44%
Sjøforsvaret	(22%)	16%
Luftforsvaret	(21%)	18%
Heimevernet	2%)	2%

Tallene for 1996 i parentes.

MENIGE MANNSKAPER

Verneplikt - utskrivning, rulleføring.

Ombudsmannens kontor behandler i årets løp en lang rekke telefoniske og besøksmessige henvendelser under denne gruppe. De fleste tilfeller gjelder spørsmål om rettigheter, alternative tjenestemuligheter, mulighetene for valg av våpengren og tjenesteart/tjenestested.

Det er Ombudsmannens erfaring at vernepliktsforvaltningene strekker seg langt for å imøtekomme personlige ønsker om våpengren og tjenesteart. Slike saker løses ofte ved telefonsamtaler med vernepliktsmyndighetene.

Det er i 1997 registrert fire klagesaker i denne gruppe som har nødvendiggjort skriftlig bearbeidelse.

I

En vernepliktig ønsket Ombudsmannen's medvirkning i anledning hans begjæring om fritak for førstegangstjeneste. Klageren som nå var blitt 30 år hevdet med henvisning til Vernepliktslovens bestemmelser at Forsvaret ikke lenger kunne innkalle ham til avtjening av førstegangstjeneste. Klageren hadde i 1988 sendt inn en søknad om fire års utsettelse med militærtjenesten. Søknaden var etter det opplyste aldri blitt besvart, men han hadde heller ikke mottatt noen innkalling før denne i 1997.

Vedkommende vernepliktsforvaltning fastholdt innkallingen. Etter Ombudsmannen's anbefaling ble saken oversendt Vernepliktsverket til behandling

som klagesak. Ombudsmannen har senere ikke hørt noe fra klageren.

II

En vernepliktig hadde søkt om å bli fritatt for militærtjeneste med den begrunnelse at Forsvaret ikke ville kunne oppfylle legens anbefaling om «fettfattig diett» under tjenesten. Klageren, som nå var fylt 22 år, var først overført til vernepliktsreserven og derfor ikke tidligere innkalt. Med henvisning til sine helseproblemer hevdet klageren at han ikke anså seg medisinsk skikket for militærtjeneste. Etter å ha mottatt mannskapets klage og medfølgende sakspapirer ble saken nærmere drøftet telefonisk med såvel vernepliktsmyndighetene som klageren selv. Etter ytterligere undersøkelser skrev Ombudsmannen bl a slik til klageren:

«Som kjent har Ombudsmannen adgang til å foreta en nøytral vurdering av saksbehandlingen foretatt av de ordinære forvaltnings- og klageorgan i Forsvaret. Medisinsk faglige vurderinger har Ombudsmannen imidlertid ikke adgang til å overprøve. Øverste klageorgan i medisinsk faglige spørsmål er Forsvarets overkommando/Sanitetsstaben.

Etter telefonsamtalen forståes at De nå tar sikte på å møte frem til førstegangstjenesten høsten 97, hvorefter De vil ta opp de helsemessige problemene med militær lege.

Etter avtale blir saken å avslutte for vårt kontor, men dersom det skulle anses ønskelig kan De som kjent ta ny kontakt med vårt kontor.»

Klageren har senere ikke latt høre fra seg.

III

En vernepliktig mente seg berettiget til fritak fra militærtjeneste i samsvar med 28-års-regelen i Vernepliktsloven § 12. Vernepliktsmyndighetene var ikke enig i dette og fastholdt innkallingen til avtjening av førstegangstjenesten. Etter dette fant mannskapet å måtte påkalle Ombudsmannen i sakens anledning.

Sakens omfattende dokumentsamling viste at klageren etter egen søknad årlig var blitt innvilget utsettelse med førstegangstjenesten fra 1988 til 1995. Da han ikke hørte noe mer fra Forsvaret i 1995 og 1996 hadde klageren antatt at han var innvilget fritak i medhold av 28-årsregelen, idet han i 1996 passerte denne grense. Klageren påberopte også sykdom i familien som grunnlag for å be om imøtekomende behandling. Etter en omfattende behandling og korrespondanse avsluttet Ombudsmannen saken med følgende brev til klageren:

«Det vises til telefonsamtale den 7 august 97 og sakens tidligere korrespondanse hvor Vernepliktsverket (VPV) har konkludert med at 28 års regelen i Vernepliktslovens § 12 ikke er til hinder for innkalling til førstegangstjeneste i Deres tilfelle.

På bakgrunn av Deres nye opplysninger i brev datert 11 juni 97 - av sosialmedisinsk karakter - ble saken forelagt på nytt for VPV med vårt brev datert 12 juni 97.

I forbindelse med VPV's fornyede vurdering har saken også vært vurdert av Generaladvokaten som har kommet til samme konklusjon som VPV. Flere av Deres søknader om utsettelse med førstegangstjenesten sees begrunnet med utdanning, og etter en totalvurdering har Forsvaret kommet til at Deres eget forhold har vært hovedårsak til forsinkelsen med førstegangstjenesten.

VPV har oppretholdt den tidligere avgjørelsen hvor De er innkalt til førstegangstjeneste med fremmøte 8 september 97. Deres familiesituasjon sees vektlagt slik at det tas sikte på tjenesteplassering nær hjemmet.

Kopi av VPV's brev datert 28 juli 97 vedlegges.

På bakgrunn av telefonsamtalen den 7 august 97 legges til grunn at De er villig til å møte til førstegangstjenesten i samsvar med innkallingsordren, samt at De ikke anser det påkrevd med vår nærmere vurdering av saken. For øvrig forstår vi det slik at De ønsker å oppfylle tjenesteplikten så lenge det er forenlig med familiens sosialmedisinske situasjon.

Etter avtale blir saken å avslutte for vårt kontor, men dersom det skulle anses ønskelig kan De som kjent ta ny kontakt.»

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse

I denne gruppe er det i år behandlet 32 registrerte saker. I 14 av disse sakene har de militære myndigheter endret avgjørelsen i favør av klageren. Det er i tillegg behandlet en rekke telefoniske og skriftlige henvendelser som ikke har nødvendiggjort formell saksregistrering. Et flertall av årets saker, gjelder utsettelse med rep øvelse eller førstegangstjeneste. I denne saksgruppe finner man vanligvis klagetemaer som krever en nøye avveining mellom klagerens private/sivile interesser og Forsvarets tjenestlige be-

hov. Det er Ombudsmannens erfaring at militære myndigheter vanligvis viser stor vilje til å imøtekomme velbegrunnede behov hos mannskapene.

Det er særlig grunn til å kreditere Vernepliktsverkets sentrale og regionale organer for samvittighetsfull skjønnsutøvelse, ofte under krevende avveiningsforhold.

I

En vernepliktig som var inne til avtjening av 9 mndrs førstegangstjeneste hadde søkt om utsettelse med 6 ukers resterende tjeneste. Søknaden var begrunnet med at han hadde fått tilbud om en praksisplass som var en betingelse for senere opptak ved spesialistkurs.

Tjenestestedet hadde avslått søknaden under henvisning til at «førtdisdimitteringsordningen» kun står åpen for mannskaper med 12 mndrs tjeneste. Under Ombudsmannen's saksbehandling ble det nødvendig å oppklare at «førtdisdimittering» som riktignok er begrenset til 12-mndrs mannskaper innebærer dimisjon inntil 6 uker før ordinær dimisjon uten plikt til senere fullføring av tjenesten. I nærværende tilfelle hadde mannskapet søkt om utsettelse med resterende tjeneste og var innforstått med at resttjenesten måtte fullføres senere. Etter denne oppklaring ble saken forelagt vedkommende våpengrenstab som etter omstendighetene og nærmere vurdering fant å innvilge mannskapet utsettelse med de nå resterende 5 ukers tjeneste.

II

Fra et mannskap som var innkalt til militærtjeneste mottok Ombudsmannen følgende brev:

«Mitt problem er at jeg er blevet indkaldt til førstegangstjeneste i den norske hær. Det er et problem siden jeg oppfatter mig som dansk statsborger, ikke norsk. Jeg blev født i Aalborg, Danmark for 25 år siden af norske forældre. Dette medførte at jeg automatisk blev norsk statsborger. Igennem hele mit liv er det den danske stat som har givet mig uddannelse støtte og det er der jeg betalte min skat. Da jeg havde gået på Aalborg Universitet i 3 år var vi en gruppe som bestemte os for at tage civilingeniør graden dvs. de 2 sidste år på højskolen i Stavanger. De tilbød en spændende uddannelse indenfor petroleums industrien, en uddannelse der ikke kunne tages i Danmark.

Da jeg flyttede til Norge var det hele tiden min plan at flytte tilbage til Danmark efter endt studie, og at skifte statsborgerskab på min 25 års fødselsdag. Men da jeg havde studeret ved HiS i 1 år blev jeg indkaldt til session af det norske militær. Jeg forklarede dem at jeg betragter mig som dansker og at det norske statsborgerskab er en tilfældighed mere end et ønske. De gav mig udsættelse indtil August 1997 så jeg kunne ændre statsborgerskab. Jeg søgte umiddelbart om danskt statsborgerskab, men til min overraskelse blev ansøgningen afslået. Begrundelsen var at man skal have boet de 7 sidste år i Danmark for at kunne skifte nationalitet, dette på trods af at jeg havde boet der i 23 år og kun været borte i 1 år. Det var

en ren Kafka process! Som en sidste udvej skrev jeg et brev til tidligere Udenrigsminister NN (MF) hvori jeg forklarede ham min situation, som jeg nu har gjort til dig. Til min overraskelse og glæde så svarede han dagen efter på min E-mail, og i brevene som jeg har vedlagt fremgår det at han også mener at der er noget galt. Sammen med XX (MF) har jeg forsøgt flere muligheder, men de strander altid på at jeg bor i Norge.

Jeg blev færdig med min uddannelse i Juni 96 og blev ansat af et amerikansk selskab i Norge. For dette selskab arbejder jeg for tiden på Dansk sokkel i Nordsøen.

Mens jeg studerte i Norge var det stadig den Danske stat som støttede mig økonomisk. Så jeg har endog meget svært ved at se hvad jeg skylder den Norske stat. Jeg er ikke militær nægter, men hvordan kan man aftjene værnepligten i et land som man ikke betragter som sitt fædreland?! Danmark er i mine øjne mit fædreland og skulle de, mod alle forventninger, blive krig ville det være Danmark som jeg ville kæmpe for. Dette er hårde ord men hvad kan jeg gøre når jeg formelt er Norsk, men er Dansk af hjertet.»

Brevet ble i første omgang besvart slik:

«Det vises til Deres brev datert 24 januar 1997 i anledning ovennevnte sak.

Ombudsmannen har adgang til å foreta en nøytral vurdering dersom personell skulle føle seg urettmessig behandlet av de ordinære forvaltnings- og klageorgan i Forsvaret. Ombudsmannens vurdering vil rette seg mot en så vidt mulig lik praktisering av gjeldende bestemmelser. Rettigheter og plikter hvor personer har tilknytning til flere stater er bl a avhengig av hvilke regler som måtte være avtalt mellom kontraherende stater.

Etter det som er opplyst i Deres brev anbefales at De i første omgang tar telefonisk kontakt med undertegnede for avklaring av visse spørsmål.»

Etter en gjennomgang av saken på telefon skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«I anledning ovennevnte sak vises til telefon-samtale den 31 jan 97 vedrørende spørsmålet om av-tjening av norsk eller dansk militærtjeneste.

Etter de aktuelle avklaringer i samtalen legges til grunn at De pr i dag ikke anser det påkrevd med Ombudsmannens skriftlige vurdering av saken, idet De i første omgang vil foreta nærmere overveielser av de omtalte spørsmål.

Som avtalt blir saken å stille i bero ved vårt kontor inntil vi hører nærmere fra Dem.»

Ombudsmannen har senere ikke hørt noe fra klageren.

III

En vernepliktig sendte følgende søknad til Ombudsmannen:

«Viser til innkallelse til militæret 8.4.97, og søker herved om fritakelse fra militæret. Grunnlaget for min søknad er at jeg nå har fått utdanning og ønsker å etablere meg med fast jobb, hus og familie. Samboeren min og jeg har en god del utgifter som må betales (se vedlegg) og det vil vi ikke klare hvis jeg må inn i militæret. Samboeren min er også stu-

dent og jeg må forsørge henne. Da hun pendler til X blir det en god del i reiseutgifter.

Dette året som jeg må være i militæret føler jeg blir bortkastet for meg og alt vil stoppe opp (lån, arbeidserfaring, etablering av familie o s v). Jeg ser nå at jeg burde gått inn i militæret da jeg fikk den første innkallelsen, men min utdanning hindret meg i å gjøre dette. At det ville bli vanskelig for meg senere tenkte jeg ikke på den gang.

Jeg har en «fot» inn forbi Y, og har dermed en større sjanse for fast jobb. Hvis jeg må i militæret vil jeg miste denne fordel. Jeg har en del søknader stående ute både på Y og andre aktuelle arbeidsplasser. Kommer jeg eventuelt til intervju vil jeg garantert ikke få jobben, da jeg må inn i militæret.

Et annet alternativ som ikke hadde berørt meg på denne måten er heimevernet.

Håper på et raskt og positivt svar.»

Mannskapets «søknad» ble besvart slik:

«Vi har den 21 februar 97 mottatt et udatert brev fra Dem, med diverse bilag, hvor De søker om fritakelse fra militær førstegangstjeneste og stiller spørsmål om overføring til Heimevernet.

Søknader i forbindelse med førstegangstjenesten kan fremmes til den Vernepliktsforvaltning hvor De er rulleført, og en eventuell klage over saksbehandling kan for øvrig fremmes gjennom Vernepliktsforvaltningen til overordnet klageorgan, Vernepliktsverket.

Ombudsmannens oppgave er å foreta en nøytral vurdering dersom vernepliktige mannskap skulle føle seg urettmessig behandlet av de ordinære forvaltnings- og klageorgan i Forsvaret. Ved eventuell opptagelse av en klagesak for Ombudsmannens vurdering må samtlige dokumenter fra Forsvarets saksbehandling bli sendt vårt kontor. Med Deres brev kan det ikke sees vedlagt noen slike dokumenter.

Etter Lov om Verneplikt av 17 juli 1953 § 3 er norske mannlige statsborgere etter utskrivning vernepliktig fra 1 jan i det år han fyller 19 til utgangen av det år han fyller 44 år. Det foreligger ingen hjemmel for innvilgelse av fritak fra førstegangstjeneste av velferdsgrunder.

De mottatte dokumenter returneres, men for eventuelle ytterligere spørsmål kan De om ønskelig ta telefonisk kontakt med vårt kontor.»

Mannskapet har senere ikke latt høre fra seg.

IV

En vernepliktig som var innkalt til en tre uker lang repetisjonsøvelse klaget til Ombudsmannen etter at hans utsettelsessøknad var avslått. På Ombudsmannen's anmodning fremkom Vernepliktsverket med følgende redegjørelse for saken:

«Klageren er innkalt til repetisjonstjeneste i 17 dager med fremmøte 27 februar 97. Han er gårdbruker med 13 melkekyr, 26 ungdyr og 10 sauer - oppgitt til 1,85 årsverk. I tillegg til han selv er foreldre og kone bosatt på gården. Hans mor er avløser på gården. Klageren opplyser at hun er fritatt for tungt fysisk arbeid og at hun primo mars skal påbegynne fysisk behandling. Forholdet er ikke dokumentert. Hun kan heller ikke kjøre traktor. For faren er ved legeattest dokumentert at sykdom umuliggjør tyngre fysisk arbeid. Klagerens kone er oppgitt som hjemmевærende grunnet svangerskapspermisjon

(mottar fødselspenger) frem til juli 1997. Som dokumentasjon er nyttet uttalelse fra hennes arbeidsgiver. Foruten å uttrykke frykt for at hun vil miste sine fødselspenger dersom hun tar del i gårdsarbeidet opplyser klageren også at hun aldri har deltatt i slikt arbeid. Videre opplyser klageren at kalving vil foregå sist i perioden for repetisjonstjenesten. Bedriften X ved produksjonsrådgiver har i den anledning gitt anbefaling om utsettelse med tjenesten. Nærmere opplysninger i form av veterinæruttalelse foreligger ikke. Det er vedlagt uttalelse fra Landbrukskontoret i Y kommune datert 25 november 96 hvor det blir opplyst at kommunen disponerer 3 landbruksvikarer. Disse kan leies ut til oppdrag men blir prioritert til avløsning ved sykdom.

Med grunnlag i de ovennevnte forhold er klageren av den formening at gårdsdriften ikke kan bli ivarettatt uten hans tilstedeværelse. Det er blitt vektlagt at arbeidet består av tunge løft og at gårdsvei må brøytes. Ved tidsrom for kalving vil kreves tilstedeværelse hele døgnet.

Ut fra hva som er fremført i saken sees ikke å foreligge slikt grunnlag som kan medføre utsettelse med repetisjonstjenesten. At landbruksmyndigheter i påkrevd situasjon velger å prioritere avløsning ved sykdom kan ikke vektlegges i den foreliggende sak. Etter VPV sin forståelse er refusjonsordningen også en stønadsform som vil virke dersom personer utenom de 3 faste avløsere må nyttes. Det bemerkes at avløserfunksjonen på gården synes å være begrenset til tyngre løft og eventuelt kjøring av traktor. Hva angår eventuelt bortfall av fødselspenger er i Rikstrykdeverket på generelt vis opplyst at konen vil ha plikt til å gi melding til Trygdekontoret dersom grunnlaget for slik støtte faller bort. Stønad vil gjeninntre når arbeidsforholdet opphører.

Hennes mann vil være på øving i 17 dager. Stønadsperioden for fødselspenger vil ikke bli forlenget tilsvarende. Som en eventuell kompensasjon for bortfall av fødselspenger synes nærliggende å fremme søknad om særskilt økonomisk hjelp. Søknadsskjema vil ved henvendelse bli tilsendt fra vernepliktsforvaltningen eller VPV.

Det tidligere avslag på søknaden opprettholdes. Klageren avtjener repetisjonstjenesten i henhold til innkallingen.»

Saken ble avsluttet med følgende brev fra Ombudsmannen til klageren:

«Med henvisning til vår foreløpige underretning i brev 19 d m skal opplyses at Vernepliktsverket i vedtak av 21 d m har fastholdt sitt avslag på Deres søknad om utsettelse med den forestående repetisjonsøvelse. En kopi av VPV's brev av 21 d m vedlegges til Deres orientering.

Ombudsmannens behandling av den foreliggende klagesak vil bestå i en upartisk bedømmelse av om vernepliktsmyndighetene ved sin utøvelse av skjønn vedrørende Deres påberopte velferdsgrunner har kommet til et åpenbart urimelig vedtak mot Dem.

Med bakgrunn i VPV's beskrivelse av faktum i saken, som finnes i brevets pkt 2 og 3, kan Ombudsmannen ikke se at vedtaket fremstår som åpenbart urimelig i relasjon til vernpliktige gårdbrukere i samme situasjon. Foruten de kommunale landbruksavløsere har vi fått opplyst ved Y arbeidsformidling at det finnes ledigmeldt arbeidskraft i området som har praksis som avløsere i landbruket.

Under henvisning til det ovenfor nevnte finner vi ikke å kunne rette kritikk mot myndighetenes behandling av Deres klagesak.»

V

En vernepliktig hadde søkt om utsettelse med repetisjonsøvelse p g a at hans samboer ventet barn kort tid før øvelsesstart.

Under Ombudsmannens behandling av klagesaken ble det konstatert visse komplikasjoner i forbindelse med svangerskapet. Det ble dessuten gjort kjent at fødselen ventelig ville finne sted senere enn antatt.

Saken ble oversendt Vernepliktsverket til fornyet behandling hvoretter VPV fattet følgende vedtak:

«Det vises til tidl ref c med vedlegg vedrørende ovennevnte, hvor Ombudsmannen for Forsvaret (OFF) ber VPV foreta en ny vurdering av saken på grunn av de nye opplysninger som følger saken.

Vernepliktsverket (VPV) behandlet klagesaken fra soldaten ved vedtak gitt i brev til vernepliktsforvaltning X i tidl ref c av 22 jan 1997. Vedtaket ble gjort på grunnlag av de opplysninger som var gitt i saken om at den vernepliktiges samboer var gravid med termin 5 feb 1997 uten at det forelå særlige komplikasjoner under graviditeten.

VPV har tolket gjeldende regler slik at utsettelse gis dersom repetisjonstjenesten ligger innenfor 14 dager før eller etter fødselen, eller at den vernepliktige har omsorgspermisjon i forbindelse med fødselen. Omsorgspermisjonen skal i henhold til A M L § 31 avsluttes senest 14 dager etter at den fødende kommer hjem fra fødeklipp. På grunnlag av ovennevnte, og at termin var satt til 5 feb 97 opprettholdt VPV vedtaket om avslag på søknaden gitt av VFX. Den vernepliktiges samboer ble over telefon gjort kjent med at dersom fødselen ble forsinket ville dette bety anledning til å fremme en ny søknad.

På grunnlag av henvendelse fra OFF med de nye opplysninger, har VPV behandlet saken på nytt. Det har under saksbehandlingen fremkommet at faktisk fødselsdato var 9 feb 97, og hjemkomst fra fødeklipp er 14 feb 97. Den vernepliktige har tatt ut omsorgspermisjon i forbindelse med hjemkomst.

Deite innebærer at repetisjonstjenestens start vil falle innenfor de 14 dager som er gjeldene retningslinjer for å kunne innvilge utsettelse. Innkallingen av søkeren til rep.tjeneste i tiden 27 feb - 16 mars annulleres.»

VI

En advokat klaget på vegne av en vernepliktig som forgjeves hadde søkt om fritak for militærtjeneste, vesentlig på grunn av sin kones psykiske lidelser.

Saken hadde på forhånd versert hos vernepliktsmyndighetene over lengere tid. Under Ombudsmannens behandling av saken lyktes det i samråd med advokaten å finne en løsning på hans militærtjeneste basert på avtjening med hjemmeboerstatus under hele vernepliktstjenesten. Det viste seg imidlertid at den vernepliktige i mellomtiden hadde fremmet en søknad om overføring til siviltjeneste som militærnekte.

Etter en tid fikk Ombudsmannen melding fra advokaten om at den vernepliktige hadde trukket sin søknad om siviltjeneste.

Følgende erklæring, undertegnet av den vernepliktige, fulgte med advokatens brev:

«Jeg trekker med dette min søknad om fritak for militærtjeneste av overbevisningsgrunner og sier meg villig til å utføre militærtjeneste på de vilkår som er gitt ved ombudsmannens hjelp. Jeg ber om å bli helsemessig vurdert med hensyn til tjenestedyktighet»

Ombudsmannen har senere intet hørt i sakens anledning.

VII

En vernepliktig tilskrev Ombudsmannen med anmodning om bistand idet han ikke «kunne bære sitt uavklarte forhold til Forsvaret». I følge mannskapets meget omfattende redegjørelse og levnetsbeskrivelse var han nylig blitt hjemsendt fra rekruttskolen etter kjennelsen «MUD» (midlertidig udyktig for militærtjeneste). Det var antydning ny innkalling senere på året.

Klageren opplyste å ha opplevd sterke påkjenninger ved dødsfall i nærmeste familie, drap og selvmord i kameratflokket og dessuten psykiske problemer hos sin kone. Om sitt møte med våpnet på rekruttskolen skrev klageren bl a:

«Det fikk meg til og føle meg forferdelig. Jeg begynte og svette og kjente jeg ble kvalm og det var som om fortiden ble tastet inn i hode på meg. Jeg så for meg de verste ting som kunne skjedd med folk jeg ikke kjente med skytevåpen. Jeg hadde rett og slett lyst til og bare kaste våpnet og løpe derfra. Dette er noe jeg aldri har opplevd før, og jeg er villig til og gjøre hva som er mulig for og ikke oppleve det igjen.»

Med bakgrunn i sine opplevelser på rekruttskolen opplyste klageren at han hadde valgt å søke om overføring til siviltjeneste. I denne forbindelse ønsket han Ombudsmannen's svar på en rekke spørsmål vedrørende siviltjenesten.

I betraktning av sakens noe spesielle karakter fant Ombudsmannen grunn til å drøfte saken nærmere med den aktuelle rekruttskolesjef og stasjonspresten som også hadde stått sentralt i saken. Etter disse samtaler sa rekruttskolen seg villig til å foreta en fornyet medisinsk bedømmelse av klageren, hvorefter Ombudsmannen skrev slik til klageren:

«Det vises til Deres brev av 26. f.m. med en utførlig redegjørelse vedrørende Deres opplevelse ved fremmøte til førstegangstjenesten ved X i mars d.å. Samtidig ønsker De svar på en del spørsmål angående de økonomiske vilkår under en eventuell fremtidig siviltjeneste.

Med bakgrunn i brevets innhold har jeg funnet grunn til å drøfte saken nærmere med sjefen og stasjonspresten ved rekruttskolen.

Etter disse samtaler har jeg samtykke til å meddele at De så snart som mulig kan avtale time for samtale med psykologen ved X på ukedagene tirsdag eller torsdag. Etter en slik konsultasjon hos psykologen vil det kunne bli tatt nærmere stilling til Deres tjenestedyktighet.

Skulle De av medisinske/psykologiske grunner

bli fritatt for militærtjeneste vil også Deres søknad om siviltjeneste bortfalle.

De økonomiske vilkår under en eventuell siviltjeneste er identiske med vilkårene under militærtjenesten og vil kunne avklares ved fremmøte.

Overføring til Sivilforsvaret er ikke et alternativ til militærtjenesten og er derfor ikke mulig.

Jeg vil anbefale Dem å takke ja til tilbudet om en samtale med psykologen ved X. De anbefales å bringe med Dem til psykologen det brev som ble sendt oss. En kopi vedlegges. Ta gjerne også med Dem dette brev til psykologen.»

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering, tilbakeføring i grad

I denne gruppe er det i år behandlet 9 saker. De fleste saker gjelder klage over avslag på søknad om overføring til tjenestested nærmere hjemmet, og klage vedrørende dimisjon.

I

En vernepliktig som avtjente 9 mndrs førstegangstjeneste hadde fått avslag på søknad om overføring til et tjenestested der hans samboer hadde fått stilling som lærervikar. Klageren begrunnet sin søknad bl a med at samboeren ventelig ikke ville fullføre vikariatperioden på stedet dersom overføringssøknaden ikke ble innvilget.

På Ombudsmannen's anmodning opplyste våpengrenstaben at søknaden var avslått med den begrunnelse at det aktuelle tjenestested kun var oppsatt med mannskaper som avtjener 12 mndrs tjeneste og at klageren uansett ville befinne seg i tilfredstillende nærhet av sin samboer. Hensynet til skolens lærerdekning hadde man ikke kunnet legge avgjørende vekt på. Ombudsmannen avsluttet saken med følgende brev til klageren:

«Etter sakens fornyede vurdering har FO/X i brev datert 10 jan 97 opprettholdt avslaget på søknaden om overføring. Kopi vedlegges.

Ombudsmannens oppgave er som kjent å foreta en nøytral vurdering av saken, med hensyn til en så vidt mulig lik praktisering av gjeldende bestemmelser for personellet. Etter gjeldende regelverk skal søknader om overføring behandles restriktivt, med sikte på å innvilge søknader hvor begrunnelsen er av vesentlig eller avgjørende betydning for den vernepliktiges livsgrunnlag eller personlige velferd.

Søknaden er til dels begrunnet med Deres samboers situasjon som lærer ved Y skole, og hennes behov for Deres tilstedeværelse på Y. Forøvrig er NN kommunes interesse fremhevet, idet kommunen ønsker å beholde henne som lærer.

Etter vårt syn kan det ikke sees at De har vært utsatt for noen saksbehandlingsfeil med betydning for saken. Vedtaket kan ikke sees basert på noen feilaktige premisser og vi kan således ikke se noen grunn til å rette kritikk mot det vedtaket FO/X har truffet i saken.»

II

To MP-soldater klaget til Ombudsmannen etter at deres tjenestegjørende avdeling hadde endret dimisjonsdatoen.

Av sakens forhistorie fremgikk at soldatene ordinært var oppsatt for dimisjon 3 juli. Den 25 april var det besluttet at de fleste fra denne kontingent skulle få fremskyndet dimisjon som et innsparingstiltak. Ny dimisjonsdato var satt til 27 mai. Garnisonens MP-avdeling innhentet skriftlig bekreftelse på at denne tidligere dimisjon også gjaldt MP-soldatene. I tillit til dette hadde den ene av klagerne skaffet seg jobb på hjemstedet med tiltredelse 1 juni. Den andre hadde fastsatt bryllupsdato til 14 juni og bestilt bryllupsreise for den påfølgende uke. Samboeren hadde fått innvilget ferie i samme forbindelse.

Til klagerens store skuffelse innløp det melding den 14 mai om at dimisjonsdatoen var tilbakeført til den opprinnelige dato 3 juli. Etter noen telefonsamtaler med personelloffiser og stabsledelsen ved avdelingen ble avgjørelsen endret slik at de to klagerne MP-soldater likevel kunne dimitteres slik de hadde håpet den 27. mai.

III

En vernepliktig som utførte tjeneste som kjøkkenhjelp ved en avdeling i Oslo klaget til Ombudsmannen over manglende svar på hans to søknader om overføring til mer operativ soldattjeneste. I sin første søknad, som var innlevert for mer enn 3 måneder siden hadde han ønsket overføring til Telemark bataljon.

To måneder senere var ny overføringssøknad innlevert, nå med ønske om tjenestegjøring ved infanteriavdeling i Nord-Norge. Klagesaken ble skriftlig tatt opp med vedkommende Oslo-avdeling som ble anmodet om å fremskynde saken mest mulig. En uke senere forelå avdelingens skriftlige melding til klageren, med kopi til Ombudsmannen, hvorfra følgende kan siteres:

«Du innvilges herved overføring til Bn II/Brig N. Fremmøte ved din nye avdeling blir mandag 5. januar 1998, i løpet av dagen. Din siste dag ved NN blir 19. desember 1997, og innlevering avtales og koordineres direkte med din troppsjef. Tidsrommet fra 19. desember 1997 til 5. januar 1998, regnes som overføringspermisjon.

Du bes om å ta kontakt med reisekontoret ved NN snarest for bestilling av flyreise.

Dine personellpapirer vil bli oversendt til ditt nye tjenestested, og NN ønsker deg lykke til med videre førstegangstjeneste.»

Vervede og kvinner i Forsvaret

Det er behandlet kun en sak i denne gruppe i 1997. Gruppen omfatter foruten ordinært vervet personell (grenaderer) også kvinner som utfører frivillig militærtjeneste, og menig personell i frivillig tjeneste utenlands. Det er Ombudsmannens erfaring at det

kvinnelige personell som etter egen søknad gjør militærtjeneste, finner seg vel til rette i det militære miljø. Også rent fritidsmessig skjer det en positiv utvikling i Forsvaret hva angår forholdene for kvinners militærtjeneste. Selv om kvinnene fortsatt utgjør en svært beskjeden andel av soldatmassen må det ansees som positivt at jenter ikke sjelden velges som tillitsvalgt for soldatene.

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av materiell

Det er i 1997 ikke behandlet noen klagesaker i denne gruppe. Dette er første år siden ombudsmannsordningen ble etablert i 1952 at Ombudsmannen ikke har mottatt noen klager vedrørende Forsvarets krav om erstatning overfor mannskaper som ved uakt-somhet påfører Forsvaret tap av militære uniformseffekter og personlig utstyr. I 1996 ble det behandlet 6 slike klagesaker som alle ble avgjort i klagerens favør. I innberetningen for 1995 uttalte Ombudsmannen bl a følgende om disse spørsmål:

«Med bakgrunn i stadige telefonforespørsler synes det å herske stor uklarhet ved militæravdelingene når det gjelder regelverket for mannskapenes erstatningsplikt og reglene om erstatningsutmåling ved tap og skade på militært utstyr.»

At det i 1997 ikke er mottatt noen klager i denne gruppe må tas som et tegn på at de forannevnte uklarheter nå er tilbakelagt og at militæravdelingenes behandling av taps- og skadesakene nå er bragt i samsvær med gjeldende regelverk.

Underbringelse, transport, forlegningsforhold, hjemmerboerstatus

Det er ikke behandlet noen saker i denne gruppen. Da det ofte synes å herske uklarhet vedrørende de gjeldende bestemmelser om soldatenes muligheter for å kunne bo hjemme under tjenesten refereres følgende retningslinjer. Jfr KTF. avd. 1. nr 4 1989:

«Med personell med «hjemmeboerstatus» menes i dette tilfellet vernepliktige mannskaper, vervede og elever ved militære skoler som under tjeneste etter søknad er innvilget tillatelse til å bo og spise privat. Hovedregelen er at nevnte personellkategorier forlegges og forpleies ved egen avdeling. Således kan Forsvaret ikke pålegge disse å bo og spise privat. Imidlertid kan avdelingens sjef ut fra beredskapsmessige og tjenestemessige hensyn innvilge «hjemmeboerstatus» basert på frivillighet og etter søknad i følgende tilfelle:

- når avdelingen ikke har tilfredsstillende forlegning eller forpleiningskapasitet.
- når sosialmedisinske- eller andre tungtveiende velferdsgrunner foreligger. Gifte og samboende med omsorg for barn gis prioritet.

Den som gis tillatelse skal til enhver tid holde avdelingen underrettet om nøyaktig adresse og eventuelt tlf nr.

Vedkommende forplikter seg til å delta i alle typer tjeneste ved avdelingen forøvrig. Han/hun skal oppbevare sitt feltutstyr på vedkommende avdelings forlegning, militære effekter som oppbevares privat skal være innelåst.

Personell med hjemmeboerstatus kan tilstås reisegodtgjøring, erstatning for kost og kvarter etter gjeldende bestemmelser i FR del I pkt 1.2 og 5.8.

For å holde kontroll med personell som har utbetalt penger for å bo og spise privat under tjeneste, permisjon, sykdom mv og som ikke skal spise i Forsvarets messer har Forsvarets Intendantturnevnd vedtatt egne bestemmelser, jfr Ktf Avd I nr 3 1985 side 37. Det forutsettes imidlertid at avdelingens sjef tilpasser ordningen etter lokale forhold»

Forsvarsdepartementet har ved brev av 6. okt. 1993 bestemt at FO skal være administrativt klageorgan i saker vedrørende hjemmeboerstatus.

Kosthold

Det er behandlet kun en klagesak i 1997 vedrørende kostholdet i Forsvaret. Saken gjaldt lunchtilbudet ved en avdeling og gir ikke anledning til nærmere omtale. Det er Ombudsmannens erfaring at mannskapene som regel opplever Forsvarets kosttilbud som svært tilfredsstillende dog med unntak for enkelte måltider - slik det gjerne oppleves i et vanlig hjem.

Tjenesteforhold - sikkerhetsklarering

Det er i 1997 behandlet kun tre saker vedrørende tjenesteforhold. Det er ikke behandlet noen saker vedrørende sikkerhetsklarering.

I

En hovedtillitsvalgt ved en av våre infanteriregimenter klaget på vegne av noen vaksoldater som hadde fått endret sin tjenesteturnus og angivelig blitt pålagt en langt mer belastende tjenesteplan.

I følge klageren var de angjeldende vaksoldater pålagt å følge en tjenesteplan som innebar ca 130 timers tjeneste over en 2-ukers periode, uten kompensering avspasering. Klageren mente at dette var en svært urimelig ordning i forhold til avdelingens øvrige mannskaper som hadde en normal tjenestebelasting. Den tillitsvalgtes anførsler ble forelagt regimentet for kommentarer.

Av regimentets svarbrev fremgikk at de nye vaktordningene var blitt innført som et midlertidig tiltak i påvente av et nytt innrykkskull. I lys av klagesaken hadde regimentet foretatt en ny gjennomgang av vaktplanene og hadde funnet en «åpning» for å kunne gjenninnføre den tjenesteplan de aktuelle mannskaper tidligere hadde fulgt. Tillitsmannen uttrykte stor tilfredshet med den positive og raske løsning saken hadde fått.

Permisjoner

Foruten en rekke skriftlige og telefoniske henvendelser har kontoret i løpet av 1997 behandlet en formell klagesak i denne gruppen.

De fleste permisjonsspørsmål må løses ved bruk av telefon/telefaks idet klagen ofte innløper svært kort tid før permisjonen ønskes påbegynt.

Etter permisjonsdirektivets bestemmelser kan fritidspermisjon innvilges først når rekruttene har fått tilfredsstillende opplæring. Denne opplæring skal være gjennomført innen 9 virkedager etter innrykk.

Ved brev av 4. august 1997 har FO innskjerpet overfor avdelingene at 9-dagers regelen ikke må overskrides og at mannskapene ved samme avdeling må behandles mest mulig likt mht. når «karantenetiden» oppheves.

I

En vernepliktig anså seg urimelig behandlet av sin avdeling ved at hans 11 dager lange permisjonsfravær var definert som 2 dager velferdspermisjon og de resterende 9 dager som avtjent langpermisjon.

Mannskapet begrunnet sin klage med at han under permisjonen hadde deltatt i begravelse for en av sine beste venner og at denne omstendighet burde tilsi flere enn 2 dagers velferdspermisjon. På vanlig måte ble den angjeldende avdeling av Ombudsmannen anmodet om redegjørelse for den påklagede avgjørelse.

Av redegjørelsen fremgikk bl a at den klagende soldat etter bataljonens plan for avvikling av langpermisjoner ville få innvilget totalt 34 dager langpermisjon. Med bakgrunn i at mannskapene totalt kan kreve inntil 24 dager langpermisjon fant Ombudsmannen at klageren ikke var urimelig behandlet. Såvel klageren som hans tillitsvalgte aksepterte denne konklusjon.

Disiplinærsaker

Det er i 1997 behandlet 4 registrerte saker i denne gruppen. I tillegg har kontoret mottatt en rekke skriftlige og telefoniske henvendelser fra refset personell hvor kontorets bistand har kunnet begrenses til veiledning om de ordinære klagemuligheter innen det militære system. I motsetning til de øvrige forvaltningsområder er det innen disiplinærordningen i Forsvaret etablert to klageinstanser, idet Klagenemnda for disiplinærsaker i Forsvaret mottar og behandler klager som den refsede innklager etter at den ordinære klageinstans har truffet vedtak i saken.

Dette «tre-trinnsystem» for administrativ behandling av disiplinærsaker endrer imidlertid ikke den refsedes rett til å forelegge saken for Ombudsmannen.

Ordningen synes å virke etter sin hensikt, men

medfører at disiplinærsakene blir noe «gamle» før de eventuelt når Ombudsmannen.

I

En vernepliktig var som refselse ilagt en bot på kr. 500,- subsidiært 5 dagers arrest, for på et utested å ha «oppført seg usømmelig overfor en UB-korporal og en kvinnelig medsoldat». Saken var tidligere behandlet i de ordinære klageorgan i Forsvaret uten at klageren hadde fått medhold. I sin henvendelse til Ombudsmannen hevdet klageren at han ikke hadde fått tilfredsstillende innsyn i sakens dokumenter og at anklagene mot han i vesentlig grad var falske beskyldninger.

Hans oppførsel overfor den kvinnelige medsoldat var blitt politianmeldt hvoretter vedkommende politimester hadde ilagt ham en bot på kr. 2000,-. Klageren opplyste at han etter omstendighetene hadde funnet å ville akseptere politiets reaksjon. Han fastholdt imidlertid at beskyldningene om forulempende oppførsel mot UB-korporalen var oppspinn og ønsket Ombudsmannens bistand til å få refselsesboten på kr 500,- opphevet.

Ved henvendelse til refsedes tjenestested fikk Ombudsmannen tilsendt et komplett sett kopier av saksdokumentene.

Etter Ombudsmannens ønske ble de samme dokumentene også forelagt for den refsede til gjennomsyn.

Etter skriftlig og telefonisk kontakt med klageren avsluttet Ombudsmannen saken med følgende brev til klageren og hans tjenestested:

«I anledning ovennevnte sak vises til tidligere korrespondanse og telefonsamtale i dag.

Kopi av de saksdokumenter som foreligger ved X ble mottatt ved vårt kontor den 23 mai 97.

Etter telefonsamtale med admoff NN/X den 26 mai 97 ble forutsatt at kopier av de samme dokumenter ville omgående bli levert Dem fra X

Vi forstår Dem slik at klagen hovedsaklig skyldes det forhold at De ikke hadde fått utlevert kopi av noen saksdokumenter, samt at De kun var blitt orientert om enkelte utdrag fra noen saksdokumenter. På nevnte bakgrunn har vi forståelse for at De følte Dem usikker med hensyn til hvilke premisser som var lagt til grunn av refselsesmyndighetene ved bedømmelsen av refselsesgrunnlaget.

Etter at De nå har fått mulighet til å kontrollere hvilke premisser som ble avveiet i saken, forstår vi at De har fått et noe annet syn på refselsesmyndighetenes skjønnsmessige vurderinger ved de sannsynlighetsbetraktningene som er omtalt i klagenemndas vedtak den 3 april 1997.

Med henvisning til telefonsamtalen legges til grunn at De ikke lenger ser det påkrevd med ytterligere tiltak fra vårt kontor.»

Tillitsmannsordningen

Det er heller ikke i 1997 behandlet noen klagesaker vedrørende tillitsmannsordningen.

Det er Ombudsmannen's inntrykk at soldatenes

tillitsmannsordning er innarbeidet som en naturlig del av Forsvarets virksomhet og at mannskapene opplever ordningen som et godt egnet organ for ivaretagelse av soldatinteressene. De praktiske erfaringer viser også at de kvinnelige soldaters interesser er blitt ivaretatt.

Ombudsmannen finner imidlertid å ville peke på at enkelte elever ved Forsvarets befals- og fagskoler har etterlyst et sterkere engasjement innen TMO til fordel for elevinteressene. Bl a har Norges Officersforbund på vegne av sine medlemmer blant elevene tatt opp forslag om at befalsskolene skilles ut som egne SLU med egen representasjonsrett i distriktsutvalgene. Etter det opplyste er forslaget ikke anbefalt av FO og saken er fortsatt til behandling i departementet. Det må antas at såvel Forsvaret som elevene selv vil ha interesse av at det «elevdemokrati» som gjelder i sivilsamfunnet også skal ha sin tilpassede plass i Forsvarets skolesystem.

Ombudsmannen antar at elevenes interesser fortsatt vil være best ivaretatt gjennom det ordinære TMO-system men vil anbefale at det gjennomføres en spørreundersøkelse/høringsrunde ved de aktuelle skoler vedrørende spørsmålet om den praktiske løsning for elevenes medvirkning og representasjon i tillitsmannsordningen.

Tillitsmannsutvalgene har som tidligere sendt referater fra sine møter. De tall som refereres nedenfor er bygget på referater fra møter i utvalgene. Statistikken føres i henhold til TMO-reglens pkt 1.4.

Hæren	47 (46) utvalg med 313 møter (262)
Sjøforsvaret	29 (29) utvalg med 118 møter (119)
Luftforsvaret	19 (16) utvalg med 90 møter (68)
Samlet	95 utvalg med 521 møter

Tallene for 1996 i parentes.

Godtgjørelser - økonomiske forhold

Det er behandlet to registrerte klagesaker i denne gruppe.

I

En vernepliktig som sju måneder tidligere var dimittert etter fullført førstegangstjeneste klaget til Ombudsmannen over manglende utbetaling av kostpenger under permisjon og manglende svar på søknad om refusjon av reiseutgifter i forbindelse med en velferdspermisjon. Klageren opplyste at han ved dimisjon var lovet at de nevnte økonomiske forhold ville bli ordnet snarest og et beløp ettersendt.

Da hans telefoniske purringer ikke hadde gitt resultater hadde han, ca 4 måneder etter dimisjon, valgt å ta saken opp med et skriftlig krav overfor vedkommende avdeling. Da det nå var gått ytterligere tre måneder uten noe svar ble saken forelagt Ombudsmannen som klage. Klagerens krav var samlet ca. kr 2800,-.

Med bakgrunn i klagerens henvendelse tilskrev Ombudsmannen vedkommende militæravdeling slik:

«NN har i brev datert 3 feb 97 anmodet om Ombudsmannens bistand i anledning de 2 ovennevnte saker.

Det vises for øvrig til telefonsamtale med f. sekr Y den 11 feb 97, idet kopi av de mottatte dokumenter vedlegges.

NN sees å ha dimittert fra X 11 juli 96.

Med hensyn til saken vedrørende manglende utbetaling av kostpenger for 20 dagers permisjonstid hevder NN at han var meddelt at kostpengene skulle bli ettersendt etter dimisjon.

Han etterlyser fremdeles utbetaling av kostpenger.

Når det gjelder søknad om refusjon av reiseutgifter vedrørende en velferdspermisjon, sees søknaden begrunnet med en feil fra batterikontorets side i forbindelse med bestilling av «flyhaik».

Ifølge NN har han aldri fått svar på denne søknaden.

For Ombudsmannens vurdering av klagen fra NN bes X vennligst avgi en uttalelse.»

Avdelingen besvarte henvendelsen slik:

«X viser til tidligere referanse, hvor Ombudsmannen for Forsvaret ber om uttalelse omkring manglende utbetaling av kostpenger og manglende svar på søknad om refusjon av reiseutgifter til NN, tidligere tjenestegjørende ved X. X har undersøkt forholdene omkring klagen til NN og kommet fram til følgende:

Manglende utbetaling av kostpenger for perioden 12 apr tom 28 apr 96 og 7 juni tom 11 juni 96 skyldes manglende innrapportering av hans tjenestegjørende avdeling. Økonomiseksjonen har ikke mottatt slik innrapportering, og har følgelig ikke utbetalt kostpenger.

Angående refusjon av utgifter til fly og hotell i forbindelse med «flyhaik», dekkes dette normalt ikke av Forsvaret. «Flyhaik» er et tilbud Forsvaret har til soldater og ansatte for å få fylt opp ledige flyseater. Denne ordningen garanterer ikke at en kommer fram til ønskelig flyplass. Hvis så ikke skjer, må den enkelte selv bekoste utgiftene som påløper for å komme fram til bestemmelsesstedet.

Garnisonen er av den formening at Forsvaret generelt ikke kan lastes selv om en avdeling gjør feil ved bestilling av «flyhaik». I dette spesielle tilfellet finner garnisonen dog å kunne fastslå at feil bestilling av avstigningsflyplass var sterkt medvirkende til at NN ble belastet med uforutsette kostnader i form av ekstra flybillett og overnatting.

X ser dog ut fra klagen og innhentede opplysninger, at NN ikke har fått svar på sine søknader, samt at avdelingen og garnisonen ikke har fulgt opp denne saken på en tilfredsstillende måte.

X vil ut fra ovennevnte, utbetale kostpengene NN har krav på, samt refundere utgiften til fly og hotell.

X beklager at denne situasjonen har oppstått, og en vil se på egne og uteavdelingenes rutiner ifm innrapportering, samt informasjon- og oppfølgingsrutinene.»

Ombudsmannen avsluttet saken med følgende brev til klageren og gjenpart til avdelingen:

«Med henvisning til vårt brev til X datert 11 februar 97 har vi mottatt X's svar i brev datert 24 februar 97.

Kopi av nevnte brev sees sendt Dem som gjenpartsadressat.

I henhold til X's vedtak legges til grunn at De nå vil få utbetalt de omtalte kostpenger og refundert utgifter til fly og hotell.

Etter vår henvendelse til X synes garnisonen å ha utvist stor forståelse for Deres klage og med det foreliggende vedtaket har garnisonen også utvist en smidig og velvillig saksbehandling.

På bakgrunn av sakens utfall antas at det ikke lenger foreligger noen grunn til ytterligere tiltak i saken fra vårt kontor.»

II

En vernepliktig ønsket Ombudsmannens bistand til å få innvilget tjenestetillegg som korporal for sin tjeneste som «overkokk» etter å ha fullført et 5-6 ukers kurs for «overkokker». Klageren mente seg utsatt for usakelig forskjellsbehandling både i forhold til to andre ved samme kjøkken og i forhold til «vanlig praksis ellers i Forsvaret».

Saken ble tatt opp med vedkommende avdeling slik:

«Overkokk NN har telefonisk og i brev datert h h v 7 feb 97 og 11 feb 97 anmodet om Ombudsmannens vurdering av ovennevnte sak.

Iflg NN fikk elevene på overkokk-kurset på Sessvollmoen opplyst at de ville få utbetalt tjenestetillegg som korporal etter fullført kurs. For øvrig opplyser NN at han også nylig har tatt kontakt med rekruttskolen på Sessvollmoen, hvor han igjen har fått opplyst at en vernepliktig som tiltrer stillingen som overkokk skal ha ledendetillegg uten at han nødvendigvis blir beskikket som korporal.

Det sees videre vist til Bestemmelser for Intendanttjenesten i Hæren og Heimevernet (BIH 1 - 035) og vanlig praksis etter NNs oppfatning.

NN mener at han bør få etterbetalt det omtalte tjenestetillegget for den tiden han har tjenestegjort som overkokk.

Iflg NN vil han dimittere om ca 1 måned.

De motatte dokumenter vedlegges, idet X flystasjon bes vennligst avgi en uttalelse for Ombudsmannens nøytrale vurdering av saken.»

Fra flystasjonen innløp følgende redegjørelse:

«1 Bakgrunn

Fls NN tjenestegjorde som kjøkkenhjelper fra 20 mai 96 til han ble beordret på overkokkekurs 07 aug 96. Etter endt overkokkekurs 30 sep 96 har han tjenestegjort som overkokk ved X flystasjon. Flysoldat NN er av den formening at han skulle hatt utbetalt tjenestetillegg som korporal etter fullført og bestått overkokkekurs. Dette ut fra de opplysningene som er gitt elevene på overkokkekurset ved Sessvollmoen.

2 Drøfting

X flystasjon beklager dersom personellet på overkokkekurs ved Sessvollmoen blir informert om at de

vil bli beskikket til korporal etter fullført kurs. NN viser til Bestemmelser for indentaturtjenesten i Hæren og Heimevernet (BIH 1-035) og vanlig praksis. Luftforsvaret og X flystasjon følger Bestemmelser for Luftforsvaret (BFL) 190-3 ved beskikkelse til korporaler. Denne sier ingenting om at personell som gjennomfører overkokkekurs har krav på korporals lønn eller ledende menigtillegg i Luftforsvaret. Den kjennskapen vi har til ledende menigtillegg er at dette kun benyttes i Sjøforsvaret.

Ved beskikkelse til korporaler pr 01 jan 97 (da vi hadde dimisjon og ledige hjemler) ble det fra forpleiningsavdelingen foreslått beskikkelse av 2 overkokker. NN var ikke en av disse to.

3 Bakgrunn

Ut fra BFL 190-3 og vanlig praksis kan X flystasjon ikke se at det skal være grunnlag for at flysoldat NN skal etterbetales korporaltillegg for den tiden han har tjenestegjort som overkokk.»

Med bakgrunn i at klageren fastholdt sin påstand om at samtlige «overkokker» får utbetalt tjenestetillegg som korporal ellers i Forsvaret fant Ombudsmannen grunn til å be Luftforsvarsstaben om uttalelse i saken. Ombudsmannen skrev bl.a slik:

«Iflg klageren gis tjenestetillegg for korporal til samtlige overkokker i Hæren, Heimevernet, Sjøforsvaret, og ved de fleste av Luftforsvarets stasjoner, bl a på bakgrunn av det ansvar de er pålagt som overordnet for vernepliktig kjøkkenpersonell.

Med henvisning til klagerens anførsel om forskjellsbehandling ved X flystasjon anses det riktig å be om FO/LST's uttalelse i saken.»

Fra Luftforsvarsstaben innløp følgende svar:

«Luftforsvaret (LF) utdanner hjelpekokker, fagkode 70602, for disponering i krigsoppsetningene. For dette formålet låner vi kursplasser ved Trenregimentet hvor bl a opplæring på feltkjøkken inngår, for deretter å gi personellet mest mulig relevant praksis ved stasjonskjøkken. LFs kjøkken har ellers sitt eget hierarki av sivile tilsatte, kjøkkensjef, ass kjøkkensjef, 1 kokk og kjøkkenassistenter. Betegnelsen «overkokk» synes å være et begrep på vidvanke. Den brukes som kursnavn ved Trenregimentet, og dermed i LFs beordring til kurset, samtidig som vi finner den igjen som en feilaktig benevnelse koblet til riktig fagkode i oppsetningsplan (OPL) til X flystasjon. For øvrig brukes ikke benevnelsen i Luftforsvaret, ei heller i Hæren eller Sjøforsvaret.

Bestemmelse for Luftforsvaret (BFL) 190-3 A gir regler for beskikkelse av flysoldater til korporaler i LF. Retningslinjer for beskikkelse ifm kurs og utdanning er dekket i pkt.ene 6-9, 11 og 13. For øvrig gjelder pkt 5, i samsvar med stasjonssjef myndighet (synes å samsvare i alle tre forsvarsgrener og er den styrende ved beskikkelser, også for hjelpekokker i Hæren).

LF gjennomfører 18-21 forskjellige kurs av varierende lengde (fra 1 uke til 4 mnd) for 200-250 mann pr inntak, samtidig som svært mange (resten) gjennomfører opplæring i tjenesteposisjon på tjenes-

stedet. Flaskehalsen mot beskikkelse (20%) er dermed trang og gir ikke rom for ytterligere direkte beskikkelse fra kurs.»

De ovennevnte innhentede redegjørelser ble forelagt for klageren til gjennomgang og vurdering, hvoretter klageren frafalt sitt krav.

Sykesaker

Det er behandlet 7 klagesaker i denne gruppe mot 10 saker i 1996.

I

En hovedtillitsvalgt ved en av Hærens avdelinger i Nord-Norge skrev følgende klage til sjefen for sanitetsstaben i Forsvarets Overkommando med kopi til Ombudsmannen:

«Som tillitsvalgt for mine medsoldater, vil jeg klage på det helseilsynet vi får som vernepliktige ved X garnison.

På sykestua skal det normalt være fem leger, 1,5 sykepleierstillinger og endel ufaglærte sykevoktere. Dette skal dekke pleiebehovet til rundt 1500 soldater. På grunn av legemangel og sykemeldinger er der idag 1-2 leger og 0,5-1 sykepleier, som skal dekke den samme pasientmengden.

Dette gir svært negative konsekvenser for både leger og soldater. For det første blir arbeidsbyrden på legene svært stor. De har ingen mulighet til å utføre arbeidsoppgavene de er gitt i P-6. Legene får ikke drevet forebyggende helsearbeid. De har heller ikke tid til å ta hygienekontroller.

Soldater inne til førstegangstjeneste utsetter helsen sin for betydelige påkjenninger. Høy fysisk aktivitet i uvante former gjør oss utsatte for belastningsskader. Omgang med kraftige kjøretøy og redskaper kan ved uhell gi alvorlige akutte skader. På grunn av klima-, og sanitærmessige forhold, er vi sterkt utsatte for infeksjoner av epidemisk art.

Slik det er nå er det kun akutte skade-, eller sykdomstilfeller som blir behandlet.

Det vil si at tilfeller som har oppstått de siste 24 timene får tilsyn. Soldater med skader/sykdommer av mer varig art får ikke konsultasjon. Også soldater med mindre alvorlige akutte tilfeller kan bli sendt tilbake uten å ha fått konsultasjon.

I tider med epidemisk sykdom blir pasienter med betydelig feber avvist av kapasitetsgrunner. Siden symptomene ved influensa er lignende de ved begynnende meningitt, er dette alvorlig. Mange opplever å måtte vente på sykestua hele dagen uten å få pratet med legen. Dette fører til at unødvendig mange soldater blir gående delvise uten meningsfylt innhold i tjenesten.

Som vernepliktige soldater er vi frarøvet ansvaret for vår egen helse. Med det mener jeg at det ikke er gitt oss selv å bestemme oss for å holde senga om vi føler oss dårlige.

Vi må oppsøke lege ved sykestua for å få sykemelding, eller fritak fra utetjeneste. Når vi ikke har leger tilgjengelig, blir det opp til troppsbeval å vurdere om våre plager er alvorlige nok til at vi får holde senga. Dermed er vår helse underlagt personell uten noen form for kvalifisert legeutdanning.

Jeg mener det er en skam at Forsvaret ikke tar det ansvaret de har og gir soldatene et holbart tilbud. Det er vel nødvendig å påpeke at den enkelte soldats helse er avgjørende for at de ulike avdelinger skal fungere. Derfor håper vi at problemet blir løst snarlig, slik at helsetjenesten ved X garnison blir slik den skal være.»

Sjefen for FO/SAN besvarte henvendelsen slik:

1

«Viser til skriv fra soldattillitsvalgt av 24 jan 97, som tar opp viktige forhold vedrørende dagens helsetjenestetilbud for soldatene ved X garnison. Forholdene er tilnærmet like ved flere garnisoner i alle forsvarsgrener.

2

Skrivet er utformet som en klage til Forsvarets overkommando/Sanitetsstaben (FO/SAN). Da det er soldatens avdelings sjef, og i neste instans forsvarsgrenen (Hæren i dette tilfelle) som er ansvarlig for gjennomføring av sanitetstjenesten for soldatene, har skrevet som sådan feil adressat. Sjef Forsvarets overkommando/Sanitetsstaben (SJ FO/SAN) betrakter derfor skrevet som en rapport vedrørende helsetjenestetilbudet for soldatene. FO/SAN er Forsvarssjefens kontrollinstans vedrørende sanitetstjenesten i Forsvaret i fred og krig. Informasjonen i skrevet har derfor vesentlig interesse for FO/SAN, som vil bruke sin innflytelse for å rette på forholdet.

3

Det som kan forvirre i sakens anledning er at FO/SAN har til oppgave å fordele vernepliktige leger inne til førstegangstjeneste. Hensikten med legenes førstegangstjeneste er primært at de skal få utdanning for deres senere stilling i mobforsvaret. Forsvaret har imidlertid benyttet seg av legenes fagkompetanse til støtte for soldatenes helsetjenestetilbud. Inntil slutten av 80-tallet dekket dette for det meste legebehovet i Forsvaret i fredstid. Men som sagt, dette er IKKE den primære hensikt med legenes førstegangstjeneste. Forsvarets behov for legetjeneste i fredstid representerer ca 100 legeårsværk. Da antallet vernepliktige leger inne til førstegangstjeneste har sunket fra ca 120 legeårsværk til dagens knappe 30, uten at det udekkede behov er blitt dekket, er det ikke vanskelig å forstå at det oppstår svikt i helsetilbudet for soldatene. At antallet disponible leger skulle synke utover i 90-årene har vært velkjent for forsvarsgrenene helt fra tidlig på 80-tallet. Prognosen var imidlertid at antallet skulle stabilisere seg på 35 legeårsværk.

4

Hva gjelder fordelingen av de vernepliktige leger som er tilgjengelig, har FO/SAN i samarbeid med forsvarsgrenene satt opp en prioriteringsliste fra 1 til 40 (tentativt) over avdelinger som skal tildeles vernepliktige leger inne til førstegangstjeneste. Grunnlaget for prioritering har 2 faktorer:

- avdelingen må kunne gi mobiliseringsrelatert tjeneste
- avdelingens geografiske lokalisering er slik at tilfredsstillende støtte fra den sivile helsetjeneste er håpløs

Avdelinger i Hæren lokalisert i Nord-Norge har derfor fått høyest prioritet. Det er enighet mellom FO/SAN og forsvarsgrenene mht avdelingenes prioritet.

5

Forsvarsdepartementet (FD) har godkjent opprettelse av et antall legelønnshjemler ved avdelingene for fast tilsetting av leger med kapteins eller majors grad. Dette dekker ca 75% (30 stillingshjemler) av opprinnelig udekket legetjenestebehov. Den resterende manko (15 stillingshjemler) er det opp til forsvarsgrenene å dekke, eventuelt den enkelte avdelings sjef ved konvertering av stillinger. FO/SAN har ikke, og skal heller ikke ha, legestillinger i sin fredoppsetningsplan for dekning av legetjenester i Forsvaret (Forsvarets styringskonsept av 1993).

6

Da saken har interesse for flere instanser enn FO/SAN, har jeg gitt dette skriv en vid distribusjon og har tillatt meg å ta det opprinnelige skriv med som vedlegg, da det illustrerer en situasjon som mange soldater og avdelings sjefer sikkert vil kjenne igjen.

7

Klageskrivet oversendes SJ SANB/X som rette klageinstans.»

Som det fremgår av brevet fra FO/SAN ble saken oversendt sjefen for sanitetsbataljonen ved den aktuelle garnisonen. Ombudsmannen kjenner ikke til utfallet av klagebehandlingen, men antar at saken er tilfredsstillende løst idet klageren senere ikke har latt høre fra seg.

II

Etter å ha blitt kjent med sin sønnesønns store tilpassingsproblemer under militærtjenesten i Nord-Norge tok farfaren saken opp med Ombudsmannen og anmodet om snarlig bistand. Ombudsmannens undersøkelser ved soldatens tjenestested avdekket og bekreftet at soldaten hadde tatt opp sine problemer med troppsjef og kompanisjef. Av disse var han henvist til avdelingslegen. Under samtaler med militærlegen fikk Ombudsmannen vite at soldatens problemer bl.a. hadde gitt seg utslag i søvn- og spiseforstyrrelser.

Saken ble løst ved en legekjenning om MUD (midlertidig udyktighet) i ett år og umiddelbar dimisjon.

III

Fra en vernepliktig som var blitt relegert fra videre opptaksprøver ved en befalsskole mottok Ombudsmannen en klage over angivelig feilbedømmelse av vedkommendes synsevne. Klageren skrev bl a slik:

«Jeg var på befalsskoleopptak for ca 1 uke siden, f.o.m 22. juni. Jeg var svært motivert og hadde trent godt med mål å komme inn på befalsskolen. Første dag var det legesjekk, og jeg fikk en 4'er på synet. Dette mener jeg ikke gjenspeiler realitetene. Grun-

nen til dette er at jeg minst hadde en 6'er på ukorrigert syn (5/15, 5/20), jeg røk ut fordi de *der* ikke klarte å rette opp synet til 5/5, bare til 5/7, 5. Jeg bommet kun på noen få bokstaver på den nederste linja. Altså: Jeg røk ut fordi jeg med korreksjon ikke *der* klarte å få full korreksjon. Ifølge reglene kan dette gi en 4'er, men det er et stort *men*. Hvis jeg hadde hatt en lengre undersøkelse hos en optiker, er det godt mulig jeg hadde klart å få full korreksjon. Dette klarte ikke optikeren på befalsskolen. Men det er flere grunner til at jeg mener kjennelsen er gal. Sist fredag var jeg på Vernepliktsforvaltning Y og snakket med en lege der. Han ble overrasket over 4'eren, sa at den i juridisk forstand var riktig, men mente dette dreide seg om *flisespikkeri*. Grunn: Jeg har over 6'er i ukorrigert syn, og 4'er i korrigert syn kan diskuteres! Jeg fikk derfor en legekjenning, 4 i syn, som ikke holdt til å komme inn, da måtte jeg hatt en 6'er. Legen på Vernepliktsforvaltning Y, som selv hadde vært opptakslege ved en befalsskole tidligere, sa at jeg etter hans syn lå på mellom 5 og 6 i syn.

Jeg ber derfor dere om å omgjøre kjennelsen.»

Saken ble tatt opp med den angjeldende befalsskole som bl a redegjorde slik for saken:

«Kopi av helseopplysninger vedr legekjenning gitt i Legenemnd ved opptaksprøver 23/6-97, er innhentet fra X Garnison og vurdert på nytt i dag.

Vurderingssiffer 4 på syn er gitt i henhold til FSAN P6 Hæren UD 12-1.

Kravene for syn til opptak ved Z er gitt i BFS Org 65, og angitt til vurderingssiffer 6. Dette vurderingssiffer betinger at synet på beste øye kan korrigeres til 5/5. NN kunne bare korrigeres til 5/7, 5, noe som i henhold til P6 gir vurderingssiffer 4.

Korreksjon for høyre øye var samlet -2,5, og for venstre øye -3,0, noe som er en grenseverdi for opptak.

Synsundersøkelsen ble foretatt av off godkjent optiker.

KONKLUSJON

Ut fra de foreliggende måleresultater, er det gitt vurderingssiffer 4 korrekt, og må opprettholdes.

En evt dispensasjon fra opptaksregler kan kun gis av Generalinspektøren for Sjøforsvaret.»

Ombudsmannen skrev følgende avsluttende brev til klageren:

«Med henvisning til Deres klage av 5. d.m vedlegges kopi av Z svar på vårt brev av 8.d.m.

Etter foreliggende opplysninger er resultatene fra synstesten under opptaksprøven den 23. f.m. gjennomgått på nytt. Den fornyede gjennomgang har ikke gitt grunnlag for endret konklusjon og vurderingssiffer 4 er fastholdt. Dersom De fortsatt skulle mene at testresultatet ikke gir et korrekt uttrykk for Deres faktiske synsevne kan denne bare endres ved ny undersøkelse i legenemnd hvilket De har anledning til å fremme søknad om. Ombudsmannen har ingen myndighet til å overprøve medisinsk faglige kjennelser. Befalsskoleaspiranter har også anledning til å søke vedkommende generalinspektør om dispensasjon fra gjeldende opptaksvilkår. I foreliggende tilfelle vil en slik søknad måtte rettes til Generalinspektøren for Sjøforsvaret.

Det må imidlertid antas at de foreliggende alternativer for Deres vedkommende - søknad om ny legebøddommelse eller om dispensasjon fra kravet til synskvalifikasjon - ikke vil kunne medføre opptak ved befalsskolen dette år.

Vi må beklageligvis meddele at vi ikke ser muligheter for ytterligere tiltak i sakens anledning.

IV

Som representant for et dødsbo klaget en advokat over Forsvarsdepartementets avslag på boets krav om forhøyet engangserstatning i forbindelse med at en tidligere befalsskoleelev var avgått ved døden som følge av en kreftsykdom som ble oppdaget under elevperioden. I samsvar med reglene for Forsvarets engangserstatningsordning hadde befaleleven først fått utbetalt midlertidig erstatning basert på 20% medisinsk uførhet. Denne var senere forhøyet til 50% i samsvar med Rikstrygdeverkets fastsettelse av endelig medisinsk invaliditet. Ca tre måneder før befalelevens bortgang hadde Rikstrygdeverket fastsatt trygdeetatens stønader på basis av 100% invaliditet. Advokaten hadde på vegne av de pårørende fremmet krav om at også Forsvarets engangserstatning måtte bli oppjustert fra 50 til 100%. Saken ble gjenstand for en omfattende korrespondanse med de berørte parter. Etter at nødvendige opplysninger og uttalelser var innhentet foretok Ombudsmannen følgende oppsummering og avslutning av saken:

«I anledning ovennevnte sak vises til tidligere korrespondanse, idet vi i samsvar med Ombudsmannens oppgave har foretatt en nøytral vurdering av erstatningssaken etter befalelev NNs sykdomsinntreden primo 1990.

Når det gjelder Forsvarets engangserstatningsordning sees overført kr. 98.100.- fra Forsvarsdepartementet til NN den 4 mars 92, beregnet etter 20 % varig medisinsk invaliditet, jfr X trygdekontors vedtak 3 januar 92 og i henhold til anbefaling fra Forsvarets sanitet. I januar 95 ba NN om en revidering av erstatningssaken. Forsvarets sanitet fant saken så spesiell at den første utbetalingen ble betraktet som en forskuddsbetaling og i mars 95 ble NN tilstått erstatning beregnet etter 50 % medisinsk invaliditet.

Med hensyn til trygdeetatens stønadsordninger sees vedtatt av Rikstrygdeverket den 28 mars 96 at hans medisinske invaliditet ble fastsatt til 100 % med virkning fra 1 november 95.

Ifølge Forsvarets Sanitet var NN klar over at han ikke kunne få ytterligere utbetalinger fra Forsvaret, og noe krav forelå heller ikke fra NN.

Etter at NN døde 20 juni 96 har dødsboet hevdet at NN hadde et krav pr 28 mars 96 mot Forsvaret på utbetaling av resterende 50 % av erstatningsordningens maksimalbeløp, med henvisning til trygdeverkets vedtak 28 mars 96 da NN ble erklært 100 % ufør. Det sees hevdet at endelig stønadsbeløp skal beregnes ut fra endelig fastsatt varig invaliditetsgrad, uavhengig av om man har fastsatt en annen varig invaliditetsgrad før den endelige fastsettelse.

Etter sakens gjennomgåelse ved vårt kontor vil vi først og fremst rette oppmerksomhet mot formålet med Forsvarets engangserstatningsordning, jfr St prp nr 112 (1959-60), med utdrag i Forsvarsdepartementets brev datert 15 oktober 97 hvor det bl a lyder:

«Engangserstatning er ment å skulle være en øyeblikkelig hjelp til de etterlatte for å avbøte de økonomiske vansker som oppstår ved dødsfallet,

inntil pensjonsytelser m v er fastsatt og kan utbetales.»

Forsvarets engangserstatningsordning for etterlatte ved dødsfall ble etter St prp nr 1 (1970-71) utvidet til å omfatte betydelig invaliditet.

I St prp nr 142 (1975-76) er bl a uttalt:

«Hensikten med ytelsene er å gi den vernepliktige eller dennes ektefelle en øyeblikkelig og utvidet økonomisk hjelp. Ytelsene kommer i tillegg til ytelser etter de lovbestemte trygdeordninger, blant annet yrkesskadestønad (Folketrygdloven § 11) Etter St prp nr 159 (1976-77) ble for øvrig vedtatt adgang til å utbetale forskudd på engangserstatning i påvente av at endelig medisinsk invaliditetsgrad fastsettes 12 måneder etter at skaden oppstod.

Forsvaret har således etablert en særskilt engangserstatningsordning, hvor en av praktiske grunner har valgt å bygge på Rikstrygdeverkets fastsettelse av medisinsk invaliditetsgrad i tilknytning til yrkesskade på et bestemt tidspunkt. Trygdemyndighetenes opprinnelige vedtak legges til grunn, eventuelt etter korrigering dersom trygdemyndighetene skulle finne at invaliditetsgraden skulle vært fastsatt annerledes på det aktuelle tidspunktet.

Når det gjelder spørsmålet om størrelsen på grunnbeløpet (G) for beregning av erstatningsbeløpet m m synes det i henhold til de dagjeldende regler korrekt, som opplyst fra Forsvarsdepartementet, at (G) på skadetidspunktet ble lagt til grunn. Etter endrede regler fra 1 januar 94 legges nå som kjent G på oppgjørstidspunktet til grunn ved beregningen.

Med hensyn til forverring av sykdom eller skade kan det i relasjon til Forsvarets engangserstatningsordning ikke sees å ha vært forutsatt noen korresponderende forhøyet erstatningsutbetaling fra Forsvarets side, jfr også fast og langvarig praksis. Endring av medisinsk invaliditetsgrad under Trygdeetatens ordninger kan således ikke få betydning for Forsvarets særskilte engangserstatningsordning.

Etter vårt syn har Forsvarsdepartementet gitt en grundig og korrekt beskrivelse av gjeldende regelverk, og vi kan ikke se noen grunn til å rette kritikk mot Forsvarsdepartementets vedtak i saken.»

V

En vernepliktig klaget over manglende utbetalt støtte til utgifter ved bruk av kontaktlinser. På vanlig måte ble saken tatt opp med det angjeldende tjenestestedet hvorfra klageren nå var dimittert. Regimentet tok nå raskt avgjørelse i saken og skrev bl a slik til klageren med kopi til Ombudsmannen:

«Menig NN tjenestegjorde ved X Regiment som vekslervakt fra mars-oktober 1997. En stund etter at han møtte til tjeneste hos oss, kontaktet han ADMOFF om mulighet for støtte til abonnement på kontaktlinser. Etter å ha konferert muntlig med FO, fikk X Regiment hjemmel for å utbetale støtte til kontaktlinser med et tak på kr 1500,- under forutsetning at menig NN skaffet erklæring fra lege om at kontaktlinser var nødvendig for å gjennomføre tjenesten. Legeerklæringen er mottatt av X Regiment

september 97, men den bekrefter ikke at kontaktlinser var nødvendig for å gjennomføre tjenesten. Det var derfor uklart om vi fylte kravene for utbetaling.

Konklusjon

X Regiment er villig til å akseptere den ufullstendige legeerklæringen, og utbetale kr 1500,- til dekning av utgifter til kontaktlinser. Beløpet vil bli overført til din lønnskonto»

Klageren underrettet Ombudsmannen om at regimentets avgjørelse var akseptert med takk og at saken kunne avsluttes.

Sosiale saker

Det er i årets løp behandlet 7 saker i denne gruppe. Det samme som i 1996. Til sammenligning kan nevnes at klageantallet i denne gruppe har hatt følgende utvikling i 90-årene:

1990	49 saker
1991	25 saker
1992	19 saker
1993	18 saker
1994	11 saker
1995	10 saker
1996	7 saker

Årsaken til det reduserte antall klager vedrørende sosialsaker antas å være at velferdskontorene og FO PIV har ervervet seg gode rutiner og økt ekspertise på behandling av soldatenes sosiale problemer. De senere års revisjon av sosialkatalogen (regelverket) har også medført en bedre tilpassing av stønadsreglene i forhold til soldatenes faktiske behov.

I

En vernepliktig klaget over Forsvarets avslag på hans søknad om botillegg for en leilighet han leiet sammen med en kamerat. Leieferholdet var etablert ca 2 mnd før innrykk til militærtjeneste og hadde sin bakgrunn i at han sammen med kameraten hadde inngått kontrakt med et idrettslag om håndballspill i elitedivisjonen. Bostøttesøknaden var avslått først av hans tjenesteavdeling og senere også avslått etter klagebehandlingen i FO/Velferdstjenesten. I sitt brev til Ombudsmannen opplyste klageren at han nå var kommet opp i store problemer idet den løpende husleie var blitt betalt ved lån av foreldre, besteforeldre og søsken. Med bakgrunn i gjeldende regler og regelmessig praksis ble klagerens henvendelse besvart slik av Ombudsmannen:

«Det vises til Deres brev datert 17 mars 97 i anledning ovennevnte sak.

Ombudsmannens oppgave består i å foreta en nøytral vurdering med sikte på en så vidt mulig lik praktisering av det gjeldende regelverk. Regelverket om botillegg tar primært sikte på å hindre at en selvforsørger skulle miste sin faste bopel som følge av avbrutt arbeidsinntekt under første-

gangstjenesten. Det vektlegges bl a om mannskapets arbeidsinntekter har stått i et rimelig forhold til hans boutgifter m m. Botillegg blir vurdert for bestemte utgifter til den bolig mannskapet ikke kan utleie under militærtjenesten. Boforholdet må være etablert og registrert ved Folkeregisteret minst 4 måneder før militærtjeneste.

Det omtalte boforholdet nær X hallen sees opprettet med sikte på å opprettholde håndballtrening samtidig med avtjening av militærtjenesten ved Y. Etter gjeldende regelverk gis det ikke botillegg til det oppgitte formålet med leieforholdet, og kravet om 4 måneders forutgående botid er heller ikke oppfylt. Søknaden er derfor vurdert med sikte på om det kan foreligge en spesiell grunn til å vurdere dispensasjon fra regelverket.

Etter vårt syn har NN sjøforsvarsdistrikt og FO/Velferdstjenesten utvist en korrekt saksbehandling i samsvar med fast praksis etter det gjeldende regelverk. Det kan ikke sees at De er forskjellsbehandlet og vi kan derfor ikke se noen grunn til å rette kritikk mot det foreliggende vedtaket.»

II

En vernepliktig hadde søkt om botillegg for en studieleilighet han hadde leiet sammen med sin bror. I flg. klageren var leieavtalen inngått med huseieren (klagerens far) pr 1. juni 1996, 4 måneder og 5 dager før innrykk til militærtjeneste. Søknaden var først avslått med den begrunnelse at klageren ikke hadde kunnet dokumentere at studier var påbegynt før militærtjenesten. Saken var senere behandlet som klagesak i FO/Velferdstjenesten som under sin gjennomgåelse av saken også fant det mangelfullt dokumentert at boforholdet for hans vedkommende var etablert med virkning fra 1. juni 1996. Det ble blant annet påpekt at klageren hadde hatt sommerjobb et annet sted i et annet fylke i tiden 12. juni - 9. august 1996. Militærtjenesten var påbegynt den 5. oktober 1996. Ved ytterligere undersøkelser i saken ble det kjent at det for den angjeldende leilighet var opprettet strømabonnement fra 1. juli 1996 i brorens navn. For Ombudsmannens upartiske bedømmelse av saken ble disse opplysninger forelagt for klageren med anmodning om nærmere kommentarer. Klageren som antas å ha dimittert i september/oktober 1997 har senere ikke latt høre fra seg.

III

En vernepliktig anmodet om Ombudsmannens bistand i anledning hans avslåtte søknad om stønad til yrkesnødvendig bilhold, etablert ved leasingkontrakt med ca kr 2.300,- i månedlig betalingsplikt. De militære myndigheter hadde avslått søknaden med den begrunnelse at Forsvaret ikke dekker utgifter til leie- eller leasingbil. Jfr - Tjenestereglement for Forsvaret ugr.-571 B IV pkt 2 g. I sin klage til Ombudsmannen hevdet klageren at han mente seg berettiget til stønad idet han også under militærtjenesten ville måtte stå til tjeneste for sin arbeidsgiver. Dog uten lønn stor nok til dekning av leasingkontrakten. Ved

gjennomgang av saksdokumentene og ytterligere undersøkelser i saken ble det avdekket at den aktuelle leasingkontrakt var inngått mellom klagerens arbeidsgiver og et finansieringsselskap. Klagerens ansettelsesforhold ble dokumentert ved ansettelseskontrakt som var undertegnet av hans far som styreformann i bedriften. Med bakgrunn i de fremkomne opplysninger avsluttet Ombudsmannen saken med følgende brev til klageren:

«I anledning ovennevnte sak vises til telefonsamtale og Deres etterfølgende brev datert 12 mars 97, hvor De klager over avslaget i brev fra Forsvarets overkommando/Velferdstjenesten datert 4 mars 97.

Det sees anført at De i ansettelsesforholdet hos XX A/S er pålagt å holde bil, også under første gangstjenesten, jfr bekreftelse fra Deres arbeidsgiver v/styreformann dat 31 januar 97, samt fremlagt ansettelseskontrakt dat 28 juni 96.

Videre sees fremhevet at De er personlig ansvarlig for alle utgifter i forbindelse med «leasing» av den omtalte bilen, samt at De mottar kjøregodtgjørelse etter statens satser.

Leasingavtalen sees opplyst å være formelt inngått mellom Deres arbeidsgiver og finansieringsselskapet som utleier. Vi må imidlertid forstå Dem slik at De mener leasingkontrakten ikke gir uttrykk for det korrekte partsforholdet. Leasingkontrakten er ikke fremlagt, og heller ikke noe dokument som viser at De er kontraktsforpliktet overfor et finansieringsselskap eller utleier.

Den fremlagte ansettelseskontrakt og bekreftelse fra Deres arbeidsgiver v/ styrets formann er undertegnet med et uleselig navn. På vårt spørsmål har De imidlertid i telefonsamtale den 20 mars 97 bekreftet at Deres far representerer arbeidsgiversiden.

Etter vårt syn har Forsvarets overkommando/Velferdstjenesten gitt en korrekt beskrivelse av det gjeldende regelverk. Forsvaret dekker ikke utgifter til leie/leasing av bil, og når det gjelder Deres begrunnelse for det spesielle proforma kontraktsforholdet kan vi på ingen måte se at De er urimelig behandlet fra Forsvarets side.»

IV

En vernepliktig hadde fått avslag på sin søknad om bostøtte for en hybelleilighet han leiet i anledning pågående studier. Den noe mangelfulle søknaden var blitt avslått med den begrunnelse at det ikke var samsvar mellom hans samlede faste utgifter og inntekter. Boutgiftene var oppgitt til ca kr 3.300,- pr mnd. Etter klagerens opplysninger hadde han unnlatt å fremme klage over avslagsvedtaket med den begrunnelse at vedkommende saksbehandler ved tjenestestedet hadde opplyst at en klage ikke ville føre frem. Klageren var nå dimittert etter fullført tjeneste og det var hans mor som tok saken opp med Ombudsmannen. I sin redegjørelse opplyste moren at familien hadde bistått sin sønn økonomisk i «noen grad» under hans studier før militærtjenesten, men at denne støtte på langt nær beløp seg til kr 3.000,- pr mnd. Etter Forsvarets avslag på sønnens søknad hadde familien således sett seg tvunget til å betale søn-

nens boligutgifter kr 3.300,- pr mnd for studentboligen under militærtjenesten. Med bakgrunn i morens opplysninger og fremlagte dokumenter fant Ombudsmannen å ville forelegge saken for FO/Velferdstjenesten. Under sin behandling av saken kom FO til at rimelighetshensyn i denne saken burde tilsi en viss behovsprøvet stønad og skrev bl a slik tilbake til Ombudsmannen:

«1. Bakgrunn

Forsvarets overkommando viser til Ombudsmannen for Forsvaret sin henvendelse i mannskapet NN sin sak. Ombudsmannen ber om FOs vurdering og uttalelse.

Mannskapet møtte til førstegangstjeneste i Forsvaret den 23 september 1996, og dimitterte etter 12 mndrs tjeneste. Han har tjenestegjort som sambandsoperatør.

Ved X fikk han den 8 november 1996 avslått sin søknad om å motta behovsprøvd botillegg fra Forsvaret.

Avslaget ble begrunnet med at det var manglende samsvar mellom dokumenterte inntekter og utgifter før fremmøte. Det var heller ikke dokumentert at mannskapet skulle fortsette sine studier etter førstegangstjenesten. Det sistnevnte forholdet er i samsvar med Tjenestereglement for Forsvaret-ugr 571 B pkt 6 som bekrefter følgende.

– «Boforhold som er etablert i utdanningsøyemed, betraktes som ordinært boforhold når utdanningen skal fortsette etter militærtjeneste og det dokumenteres at mannskapet skal opprettholde boforholdet etter avsluttet tjeneste.»

Det førstnevnte forholdet i avslaget er i samsvar med TFF-ugr 571 B XI pkt 6 a som bekrefter:

– «At det skal være samsvar mellom mannskapets totale utgifter og inntekter før førstegangstjenesten»

Avslaget som ble gitt ved X den 8 november 1996 var korrekt iht TFF ugr-571 B XI.

2. Drøfting

Mannskapet ble skriftlig gjort oppmerksom på klageadgangen til FO i ovennevnte vedtak. Denne adgangen har han ikke benyttet. På forespørsel om klageadgangen ved X, fikk han muntlig bekreftet at det ikke hadde noe for seg å klage i hans tilfelle, da avslaget måtte betraktes som endelig. Dette forholdet er beklagelig. Alle har iht norsk lovgivning i offentlig forvaltning rettigheter til skriftlig klageadgang.

Den 25 september d å mottok X skriv fra Ombudsmannen, der det ble anmodet om en redegjørelse om saksforholdet med bakgrunn i mannskapets henvendelse til Ombudsmannen i Forsvaret. I svaret til Ombudsmannen konkluderer X med at de ikke kan se at det foreligger nye opplysninger i saken som gjør at avdelingen ville anbefale å endre sin avgjørelse.

På nåværende tidspunkt bekreftes det at mannskapet har gjenopptatt sine studier etter førstegangstjenesten og at han derfor trenger boligen i utdanningsøyemed.

Vedrørende «manglende samsvar mellom dokumenterte utgifter og inntekter før førstegangstjenesten tok til» så opplyser nå mannskapets mor at foreldrene har bidratt med økonomisk hjelp/husholdningshjelp.

3. Konklusjon

TFF ugr-571 B XI pkt 6 - VURDERING bekrefter bl a følgende:

– «Forsvaret overtar ikke økonomiske forpliktelser som foreldre frivillig har påtatt seg på vegne av mannskapet før førstegangstjenesten tok til.»

Med bakgrunn i ovennevnte og utifra rimelighetsbetraktninger vil FO tilstå mannskapet delvis stønad til dekning av boutgifter under førstegangstjenesten med **Kr. 2.000,- pr. mnd Totalt Kr. 24.000,-** for hele tjenesteperioden.»

Ombudsmannen avsluttet saken med følgende brev til klagerens mor.

«I anledning ovennevnte sak vises til tidligere korrespondanse, idet FO/Velferdstjenestens uttalelse og vedtak foreligger i brev datert 23 oktober 97.

Kopi vedlegges.

Som det fremgår av FO/Velf's vedtak er Deres sønn blitt tilstått dekning av boutgifter under førstegangstjenesten med Kr 2.000,- pr måned.

Etter vårt syn har FO/Velf utvist en velvillig og korrekt avgjørelse i saken. På bakgrunn av utfallet og med henvisning til telefonsamtale med Deres ektefelle den 28 oktober 97 antas det at saken kan avsluttes ved vårt kontor.

For eventuelle ytterligere spørsmål kan De om ønskelig ta kontakt med undertegnede.»

Forsvarets skoleviksomhet

Det er i 1997 behandlet kun 2 saker i denne gruppe. Ingen av disse var ferdigbehandlet ved utgangen av året, og vil således eventuelt bli omtalt i neste års innberetning.

BEFALSSAKER

Det er behandlet 30 saker i denne gruppe i 1997 mot 23 saker i 1996.

De fleste klagesaker fra befalet finner en i kategoriene tilsetning, forbigåelse, og økonomiske forhold. Det forekommer også klager i forbindelse med tjenesteuttalelser. Fra vernepliktig befal (ikke tjenestegjørende befal) er det behandlet en del klager vedrørende avslag på søknad om utsettelse med repetisjonsøvelse.

I løpet av 1996 og 1997 har FO foretatt en gjennomgåelse av Forsvarets praksis vedrørende kontraktsbefalet, slik også Ombudsmannen har uttalt behov for. Det er Ombudsmannen's inntrykk at kontraktsbefal med tjenestetid vesentlig over maksimalgrensen på 6 år, og som er funnet skikket, nå etter egen søknad er gitt fast yrkestilsetning. Det må likevel antas at Forsvaret også i tiden fremover vil ha behov for et visst innslag av befal i tjeneste på tidsbegrensede kontrakter. Hovedregelen bør fortsatt være at befalet tilsettes i yrkesstilling og at bruken av tidsbegrensede kontrakter begrenses etter strengt tjenestelige behov.

I

En oberst hadde fått avslag på sin søknad om refusjon av utgifter til leie av elevhybel for sin sønn under dennes avsluttende skoleår i videregående skole. Obersten var beordret til tjeneste i en stilling utenlands og hadde valgt å ta med sin familie til tjenestestedet. Det viste seg imidlertid at sønnens muligheter for å kunne fullføre sin skolegang med avsluttede eksamen i videregående skole var betinget av flytting til en naboby ca 5 mil unna og innlosjering på hybel.

I betraktning av at avtaleverket gir rett til refusjon av slike leieutgifter som en familie påføres i Norge ved beordring utenlands, hadde obersten ment det rimelig at arbeidsgiveren også burde dekke utgiftene selv om disse i hans tilfelle var påført utenlands. Forsvarsdepartementet hadde i sitt avslag bl a anført at: «Forsvarsdepartementets særavtale åpner ikke for dekning av hybelutgifter dersom tjenestemannen velger å la sine barn gå på skole som ikke ligger i direkte tilknytning til tjenestestedet. Dette er også Utenriksdepartementets praksis» Klagerens fagorganisasjon støttet oberstens søknad, men bekreftet at avslaget var i samsvar med tidligere praksis i sammenlignbare saker. Etter å ha innhentet nødvendige kommentarer og opplysninger avsluttet Ombudsmannen saken med følgende brev til klageren:

«Etter Deres anmodning i brev datert 6 mai 97 ble saken tatt opp med Forsvarsdepartementet i vårt brev datert 21 mai 97, sendt Dem som gjenpartsad-

ressat. I brev til Ombudsmannen datert 28 mai 97 har FD bl a vist til sakens tidligere behandling og opprettholdt avgjørelsen i FD's brev datert 1 sep 95.

På bakgrunn av Befalets fellesorganisasjons tidligere behandling av saken ble enkelte spørsmål forelagt BFO med vårt brev datert 23 juni 97. Etter BFO's uttalelse i brev datert 2 juli 97 og Deres ytterligere bemerkninger i brev datert 2 september 97 finnes saken tilstrekkelig belyst for Ombudsmannens nøytrale vurdering.

Som hjemmel for dekning av hybelutgifter for Deres sønn i X, er påberopt «Særavtale om tillegg, godtgjøringer og ytelser for Forsvarets militære og sivile personell og Forsvarsdepartementets personell ved stasjoner og Nato-staber i utlandet» Under avtalens pkt 3.4 om barns skoleutgifter er opplyst at formålet er å sikre barn et likeverdig skoletilbud med det de har krav på i Norge. Utgifter til skolegang utover videregående skole dekkes ikke. Arsaken til at Deres sønn ikke flyttet sammen med familien nær Y, men leiet hybel i skolens nærhet i X, er begrunnet med kjøreavstanden og trafikkforholdene mellom Y og X, samt at Deres sønn ikke hadde førerkort m.m.

I forbindelse med det nevnte formål i pkt 3.4 er de nærmere bestemte vilkår og økonomiske satser spesifisert hva bl a gjelder (i) Utgifter til skolepenger, (ii) Utgifter til internatskole, (understreket i avtaleteksten), og (iii) Ved skolegang utenfor internatskole i Norge m.v.

Etter (i) kan utgifter til skolepenger i tjenestelandet eller i tredjeland (ikke i Norge) dekkes etter regning med inntil kr. 60.000,- pr år pr barn. For øvrig er merutgifter forbundet med skolegang ment dekket av bosteds- og barnetillegg, jfr. FD's brev til Ombudsmannen datert 28 mai 97.

Hva angår (ii) er bl a bestemt: «Når utgifter til internatskole (i tredjeland) dekkes skal barnetillegget nedsettes til kr 10 000,- pr år». Tredjeland er i avtaleteksten nevnt i parentes.

I nærværende klagesak er trukket sammenligninger mot regler for internatskoler, men etter vårt syn kan reglene som er spesielle for internatskoler (hvor skoleutgifter, innkvartering og evt bespising er integrert) ikke få anvendelse i denne saken.

Fra særavtalens ordlyd kan det ikke leses at hybelutgifter skal dekkes i et tilfelle som det nærværende. Det er heller ikke påberopt et spesielt avtalepunkt, bortsett fra den generelle formålsformuleringen i pkt 3.4.

Vi har bl a notert oss Deres brev til FO/X datert 21 juni 95 hvor det fremgår at De på forhånd var blitt underrettet om at de omtalte hybelutgiftene ikke ville bli dekket av Forsvaret. Særavtalens bestemte vilkår må fortolkes i relasjon til den faktiske situasjon. Deres rimelighetsbetraktninger over at det ville bli dyrere for Staten dersom De hadde disponert annerledes kan således ikke få noen avgjørende betydning i denne saken.

Når det gjelder praktiseringen av særavtalen i lignende saker forstås at avtalen har vært restriktivt fortolket og fast praktisert gjennom mange år. Det tilligger avtalens parter å ta opp til drøftelse eventuell fortolkningsuenighet om punkter i avtalen, men etter det vi forstår har det mellom avtalepartene ikke vært tatt opp fortolknings spørsmål på et prinsipielt grunnlag i lignende saker.

Etter vår bedømmelse kan det ikke sees at De er blitt regelstridig behandlet. Med hensyn til en så vidt mulig lik praktisering av gjeldende regelverk kan det heller ikke sees at De er forskjellsbehandlet, og på bakgrunn av det ovenstående kan vi derfor ikke se grunn til å rette kritikk mot Forsvarsdepartementet's vedtak i saken.»

II

En kaptein (kontraktbefal) anmodet om Ombudsmannens bistand i forbindelse med sin søknad om fast yrkestilsetting.

Kapteinen opplyste at han også tidligere forgjeves hadde søkt om fast tilsetting, men etter 18 år var han fortsatt i midlertidig tjeneste på kontrakt.

Forsvarets overkommando opplyste at klagerens sak ville bli behandlet sammen med det øvrige kontraktbefal med lang kontraktstjeneste. 9. april 1997 skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Det vises til telefonsamtaler vedrørende status i ovennevnte sak, etter at Forsvarets overkommando/Hærstaben i desember 96 fremsatte et tilbud om yrkestilsetting på visse vilkår.

Idet vi etter samtalen den 9 april 97 forstår at De påregner en løsning i løpet av sommeren 97 blir saken som avtalt å stille i bero ved vårt kontor inntil vi hører nærmere fra Dem.»

Ombudsmannen har senere ikke hørt noe fra klageren og forutsetter at saken derfor har fått en heldig løsning.

III

En vernepliktig fenrik som var innkalt til en 10 dagers repetisjonsøvelse klaget over manglende forståelse for sin søknad om utsettelse med denne øvelsen.

Fenriken begrunnet sin klage med at øvelsen ville være ugunstig for hans arbeids- og familiesituasjon. I en uttalelse bekreftet arbeidsgiveren at klageren for kort tid siden hadde overtatt en stilling som driftsleder for sitt skift og at bedriften hadde planlagt et 3-dagers opplæringskurs for nyrekruttede medarbeidere i løpet av tiden for repetisjonsøvelsen.

Arbeidsgiveren begrunnet sin anmodning om utsettelse bl a slik: «Sikkerhet og regularitet er avhengig av erfarent personell, derfor ser vi det som uheldig at medarbeidere av NN's kategori går ut av sin ordinære arbeidssituasjon i denne tiden».

Ombudsmannen fant ikke grunnlag for å bebreide myndighetene i dette tilfelle og skrev bl a slik til klageren:

«Søknaden om utsettelse med repetisjonsøvelsen sees begrunnet med at tidsrommet er meget ugunstig for Deres arbeids- og familiesituasjon. Ulempene i arbeidssituasjonen er beskrevet i brev fra X datert 22 august 97. For familiesituasjonen er ulempene ikke konkretisert.

I likhet med Y flystasjon og FO har vi forståelse for at repetisjonsøvelsen medfører ulemper for den innkaltes familie og arbeidsgiver.

Med hensyn til gjeldende regelverk og øvrige sø-

kere med tungtveiende behov for utsettelse kan vi imidlertid ikke se at De er forskjellsbehandlet. Etter de foreliggende opplysninger kan vi ikke se at det påklagete vedtaket skulle være basert på noen feilaktige premisser med betydning for saken, og vi kan således ikke se noen grunn til å rette kritikk mot vedtaket fra FO.»

IV

En fenrik var i forbindelse med en øvelse beordret til ca 2 ukers rep. tjeneste ved annen avdeling ca 50 km fra sitt hjemsted. Hans søknad om utsettelse med repetisjonstjenesten var avslått av såvel avdelingen som våpengrenstaben.

Utsettelsessøknaden var begrunnet med at han var innvilget tjeneste i 80% stilling på grunn av deltidstudier ved en høyskole, vesentlig kveldsstudier. Klageren anførte at beordringen til annet tjenestested ville medføre ulemper for disse studier. Under Ombudsmannen's behandling av saken ble det etablert nærmere kontakt mellom klageren og repetisjonsavdelingen hvorunder avdelingen kunne stille i utsikt praktiske løsninger for å avdempe de studiemessige ulemper. På dette grunnlag sa klageren seg villig til å møte til øvelsen i samsvar med innkallingsordren.

V

En kaptein klaget til Ombudsmannen i forbindelse med at han ikke var blitt uttatt til Krigsskole 2 (KS2) utdanning.

Klageren fremholdt at han ikke var blitt riktig bedømt i beordringsråd idet man etter hans mening ikke hadde tatt hensyn til alle hans eksamenskarakterer oppnådd ved sivil høyskole og at det ikke var tatt hensyn til hans tilleggsutdanning i organisasjon og ledelse. Etter anmodning mottok Ombudsmannen en omfattende redegjørelse fra våpengrenstaben om kriterier for uttak til KS 2 utdanning og om hvordan klagerens skoleresultater og tjenesteuttalelser var bedømt. Staben skrev bl a slik:

«Kaptein NN's realkompetanse har blitt vurdert på lik linje med øvrige søkere. Xstaben er av den oppfatning at han tilfredsstiller de krav som stilles til KS-2 utdanning, men at hans realkompetanse er svakere enn for de offiserer som er tatt ut som elev eller reserve. Vurderingen av realkompetansen har mht skoler og kurs i hovedsak blitt gjort på grunnlag av resultater fra den utdanning som ga KS-1 kompetansen, dvs hans NKL ingeniørutdanning. Mht vurdering av tjenestlige resultater er samtlige tilgjengelige tjenesteuttalelser lagt til grunn. Vurderingen av tjenesteuttalelser er tatt utgangspunkt i resultatet av utført tjeneste og ikke en vurdering av tjenestens innhold.

I vurderingen av kaptein NN's realkompetanse er Xstaben av den oppfatning at hans oppnådde resultater fra skole, ikke mengde skoler og kurs, er jevnt over for svake sett i forhold til uttatte offiserer. Vurdering av utført tjeneste er på nivå med de med lavere nivå av uttatte elever.»

«Konklusjon

X staben har med dette redegjort for den behandling og de vurderinger som er gjort ifm kaptein NN's søknad/villighet til militær/sivilutdanning. De spørsmål og anførsler han har gjort i sin klage til Ombudsmannen for Forsvaret er besvart ut fra de rutiner som i dag følges.

X staben mener fremdeles at dersom man sammenlikner både oppnådde skoleresultater og utført tjeneste til kaptein NN med samlet resultat til hver enkelt uttatt offiser og reserve, når han ikke opp i konkurransen til militær KS-2 utdanning.

Dersom det er behov for ytterligere opplysninger kan saksbehandler kontaktes direkte.»

I sitt avsluttende brev skrev Ombudsmannen slik til klageren:

«Det vises til tidligere korrespondanse og telefonsamtaler i anledning ovennevnte sak, hvor Ombudsmannens oppgave består i å foreta en nøytral vurdering av spørsmålet om det er begått saksbehandlingsfeil med betydning for det påklagete vedtaket.

Etter de foreliggende opplysninger sees lagt til grunn at De oppfyller opptakskriteriene for KS-2 utdanning. KS-1 kompetanse sees godkjent på bakgrunn av Deres ingeniørexamen fra NKI juli 1989, samt gjennomført utskrevet sersjantkurs ved Befalskolen for Ingeniørvåpnet desember 1989. Kvalifiseringskurs ved Krigsskolen Gimlemoen sees gjennomført juni 1995.

Når det gjelder bedømmelsen av Deres realkompetanse, og herunder betydningen av Deres utdanning, karakterberegning, praksis m.m, må det vises til FO/X's brev datert 20 mai 97, idet redegjørelsen etter vårt syn gir en korrekt fremstilling av gjeldende regelverk og praksis.

Etter beordringsrådets skjønnsmessige vurderinger av søkerens realkompetanse har De ikke vunnet

frem i konkurransen om opptak ved denne anledning. De skjønnsmessige vurderinger bygger på en rekke faktorer som gjerne kan bli vektlagt i noe forskjellig grad av de enkelte personer i bl a beordringsråd, og slike vurderinger er unntatt fra regler om begrunnelsesplikt. Etter vår gjennomgåelse av saken kan det ikke sees grunn til å anta at rådet skulle ha basert det utviste skjønn på feilaktige premisser.

På bakgrunn av de foreliggende opplysninger kan det ikke sees begått noen saksbehandlingsfeil eller at De skulle være usaklig forskjellsbehandlet. Vi kan derfor ikke se noen grunn til å rette kritikk mot det påklagete vedtaket.»

VI

En major ønsket Ombudsmannen's bistand i forbindelse med klagebehandlingen av en tjenesteuttalelse han var svært utilfreds med.

Klageren fremførte en rekke innsigelser mot avdelingens fremgangsmåte ved utstedelsen og presentasjonen av tjenesteuttalelsen. Etter klagerens påstand hadde det heller ikke funnet sted noen PLUS-samtaler i rapporteringsperioden og han fremholdt at rapporterende offiser etter hans mening var inhabil i sakens anledning. Endelig hevdet klageren at det var gått urimelig lang tid til behandling av saken i Lokal klagenemnd idet han etter 8 mndr. fortsatt ikke hadde fått noe svar. Under Ombudsmannen's saksbehandling ble avdelingen av våpengrenstaben anmodet om å sette inn i klagenemnden en annen person som erstatning for offiseren som klageren hadde gjort inhabilitetsinnsigelse mot. Saken ble deretter tatt opp til behandling i den nysammensatte klagenemnd som imøtekom klagerens innsigelser på de fleste punkter.

SIVILT PERSONELL

Det er behandlet 8 saker i denne gruppe mot 9 i 1996.

I

En fagforening klaget på vegne av et kvinnelig medlem i forbindelse med tilsetting av førstesekretær ved et militært legekontor.

Den klagende organisasjon hevdet at det var begått saksbehandlingsfeil under tilsettingsprosedyren ved at foreningens medlem ikke var blitt innstillet som nr. 1 idet hun var eneste søker som oppfylte stillingskunngjøringens krav til formell utdanning. Klageren anså det også som en ytterligere saksbehandlingsfeil at hun ikke var blitt innkalt til intervju under tilsettingsprosessen. Av saksdokumentene fremgikk at det i stillingskunngjøringen var opplyst at kravet til formell utdanning kunne fravikes for

søkere med relevant praksis. På denne bakgrunn hadde tilsettingsmyndigheten funnet den søker med lengst relevant praksis, hvorav 14 år i samme type stilling, som den best kvalifiserte. Klageren var innstilt som nr. 2. Etter at opplysninger og kommentarer var innhentet fra den lokale tilsettingsmyndighet, fra Personellstaben i FO og fra de klagende parter (fagorganisasjonen og søkeren) skrev Ombudsmannen slik til organisasjonen:

«Det vises til Deres anmodning om Ombudsmannens vurdering av ovennevnte sak, jfr Deres brev datert 22 mars 97 og etterfølgende korrespondanse.

Ombudsmannens oppgave består i å vurdere på et nøytralt grunnlag om det er begått saksbehandlingsfeil med betydning for Tilsettingsrådets vedtak, eller om Rådets skjønn har bygget på utenforliggende eller usaklige hensyn.

I samsvar med vanlig praksis er klagerens anfør-

sler vurdert i den utstrekning de fremførte spørsmål kunne ha betydning for det påklagete vedtaket. Sakens kjerne forstås å bero på den påstand at den tilsatte i stillingen som førstesekretær ved X/Helseavdelingen ikke oppfyller stillingskunngjøringens krav til utdanning som legesekretær og heller ikke har relevant praksis.

For øvrig er påstått at klageren, NN, er bedre kvalifisert enn den tilsatte. Når det gjelder kunngjøringsteksten har Forsvarets overkommando bl a uttalt i brev datert 13 mai 97:

«Forsvarets overkommando legger til grunn denne teksten hvor det fremgår at krav til formell utdanning kan fravikes ved relevant praksis. Vi finner det ikke rimelig å knytte praksis kravet kun til legesekretær arbeid. Ordlyden må etter vår oppfatning forstås dithen at relevant praksis fra de arbeidsoppgaver som står i kunngjøringsteksten gir grunnlag for å fravike kravene til utdanning. Det må dermed være praksis i forhold til stillingens faktiske arbeidsoppgaver som er styrende. Innstillende myndighet (X) vurderte søker nr 3, Y, som kvalifisert på bakgrunn av hennes lange praksis fra stilling med i hovedsak samme arbeidsoppgaver. Forsvarets overkommando støtter ut i fra ovennevnte denne vurderingen.»

Med hensyn til spørsmålet om den tilsatte er kvalifisert for stillingen som førstesekretær ved X må det etter vårt syn kunne legges stor vekt på at den tilsatte har arbeidet ved samme avdeling i 14 år, og at Helseavdelingens sjef har funnet det klart at hun er både kvalifisert til stillingen og etter hans mening best kvalifisert blant de aktuelle søkerne.

Den tilsatte har også 18 års tidligere tjeneste fra Sanitetsmagasinet Z. Innstillingsmyndigheten har som kjent funnet at den tilsattes praksis måtte telle så meget at kravet til formell utdanning kunne fravikes i samsvar med utlysningsteksten.

Klagen over at NN ikke ble innkalt til intervju kan vi til en viss grad forstå, idet FO oppfordrer til at det benyttes intervjuer i en tilsettingsprosess. Som kjent er det likevel ikke noe krav om at det skal avholdes intervju, og i likhet med FO kan vi ikke se at forholdet har betydning for resultatet i denne saken, hvor også klageren var blant de innstilte søkerne.

Tilsettingsmyndigheten/Tilsettingsrådet har plikt til å foreta en selvstendig vurdering av søkerne, hvoretter Rådet har adgang til å tilsette hvem det vil av de innstilte søkerne, etter en skjønnsmessig helhetsvurdering over hvem som er best kvalifisert for den aktuelle stillingen. Slike saklige skjønnsmessige vurderinger i samsvar med regelverket er unntatt fra regler om begrunnelsesplikt og kan ikke overprøves.

Etter det som er fremkommet i denne saken kan det ikke sees begått noen saksbehandlingsfeil med betydning for tilsettingsvedtaket, og herunder kan det ikke sees grunn til å anta at Tilsettingsrådet skulle ha basert vedtaket på noen feilaktige premisser. Vi kan derfor ikke se grunn til å rette kritikk mot det aktuelle tilsettingsvedtaket.»

II

En sykepleier mente seg forbigått ved tilsetting av en avdelingssykepleier ved et militært legekantor. Klageren hevdet at stillingskunngjøringen ikke var i

samsvar med tilsettingsreglementet ved at det ikke var stillet krav om helseattest. Hun hevdet også at tilsettingsmyndigheten ikke hadde tatt hensyn til deler av hennes praksis som besto i ekstravakter ved et sivilt sykehus. Under klagesakens behandling ble den tilsatte sykemeldt og klageren tilsatt som sykevikar i den aktuelle stilling.

Personellstaben i FO redegjorde slik for saken i brev til Ombudsmannen:

«FO behandlet klagesaken første gang i skriv datert 26 sep 96. Klageren anførte at stillingen ikke var kunngjort iht Tilsettingsreglementet § 5, da det ikke var krevet helseattest. Videre anførte klageren at innstillende myndighet ikke hadde tatt hensyn til deler av hennes praksis, ekstravakter ved X sykehus, og påberopte seg av den grunn lengre ansiennitet enn det X hadde lagt til grunn i sin vurdering.

FO konkluderte den gang med at de momenter klageren framsatte reelt sett ikke hadde hatt noen innvirkning på resultatet i tilsettingssaken. FO mente søkerne hadde blitt vurdert utfra de samme kriterier og at Z av innstillende myndighet og tilsettingsråd ble vurdert som best kvalifisert. NN fikk således ikke medhold i sin klage.

Av klagen som ble stilet Ombudsmannen for Forsvaret (OFF) hhv 20 mar og 10 apr 97 kan ikke FO se at det fremkommer nye momenter. Det at den tilsatte avdelingssykepleieren i ettertid har blitt sykemeldt finner FO ikke å være relevant i klagesaken.

Y forklarer i sitt skriv datert 3 jul 97 at det er fast praksis ved avdelingen at helseattest kun fremvises i forbindelse med første gangs tiltredelse. Når personell i stilling som krever helseattest, har søkt ny stilling innenfor samme avdeling, har man ikke krevet ny helseattest. FO kan se at denne praksisen ikke synes ubetinget heldig, særlig ikke dersom det har gått lang tid siden første gangs tilsetting. På den annen side bør avdelingen ha godt nok vurderingsmateriale ved at vedkommende tross alt også helsemessig har fungert tilfredsstillende.

Vedkommende stillingsinnehaver ble tilsatt utfra en skjønnsmessig vurdering av kvalifikasjonene utdanning, praksis og skikkethet. Etter en ny gjennomgang av saken finner ikke FO grunnlag for å endre standpunkt. Det fremkommer heller ikke opplysninger som indikerer at det skjønner Y har utvist i sin vurdering av søkerne ikke er forsvarlig.

Til klagerens anførsel om at stillingsinnehaveren kan pålegges felttjeneste, uttaler Y.

«Mht at stillingsinnehaveren kan pålegges felttjeneste så medfører ikke det riktighet. Et slikt pålegg fremgår da heller ikke i stillingsbeskrivelsen eller i kunngjøringen.»

I ettertid har det vist seg at NN har vært administrativt tilsatt som vikar i stillingen til Z siden 1 jan 97 i påvente av ordinær tilsetting i sykevikariatet.

Tilsettingsforholdet gjaldt fram til 30 jun 97. NN ble gjennom tilsettingsråd tilsatt i sykevikariatet fram til 1 feb 99 med mulighet for fast tilsetting.»

FO konkluderer utfra ovennevnte med at klagen ikke tas til følge utfra de momenter som anføres, men dersom stillingsinnehaver ikke gjeninntreter og stillingen blir ledig for fast tilsetting, vil NN som vikar ha krav på denne.

Klageren fant etter disse omstendigheter at saken nå var kommet i et nytt lys og meddelte Ombudsmannen at saken kunne avsluttes.

III

En kvinnelig sekretær ønsket Ombudsmannens bistand i forbindelse med et krav om stedfortredergodtgjørelse hun mente seg berettiget til for fungering i en nå nedlagt stilling, i perioden april 1986 til september 1994. Klageren opplyste at manglende kunnskap om reglene var årsak til at hun først i august 1995 hadde fremmet søknad om etterbetaling av stedfortredergodtgjørelse. Denne søknad var det imidlertid ikke mulig å oppspore. Derimot hadde FO behandlet, og avslått, en slik søknad fra henne datert mars 1996. Ved gjennomgåelse av klagerens lønnsdata for den angjeldende tidsperiode ble det funnet at hun hadde fått utbetalt fungeringslønn for kortere perioder i dette tidsrommet.

Klageren har etter disse opplysninger ikke fremkommet med noen presisering av sitt tilgodehavende eller klargjøring av hvilke tidsperioder hun ikke har fått rettmessig lønnsoppgjør for.

Saken ansees som avsluttet.

IV

På vegne av en kvinnelig søker klaget en fagorganisasjon over forbigåelse ved tilsetting av assisterende kjøkkensjef.

Fagforbundet konkretiserte sin klage på vegne av NN slik:

«1. Utlysningsteksten avvek fra KT- planene uten å være drøftet med de tillitsvalgte.

Grunnlag: Tilpasningsavtalen.

2. NN er - uavhengig av kunnngjøringsteksten - fullt kvalifisert for stillingen.

Grunnlag: KT - planen pkt. 9.1.2.2.

3. NN er bedre kvalifisert enn innstilte nr. 2 fordi - innstilte nr. to ikke har erfaring fra storhusholdning.

Grunnlag: Vurdering fra den lokale yrkesopplæringsnemnda av begrepet storhusholdning.

-hun har lengre tjenestetid innenfor forsvaret.

Grunnlag: Tilsettingsreglementets pkt. 18. c.

4. NN ble ikke innkalt til formelt intervju, men til en uformell samtale.

Grunnlag: Tilsettingsreglementets pkt 17.2.

Ovennevnte pkt. 1 og 4 går på behandlingsmåten, men anses ikke å ha hatt utslagsgivende virkning på resultatet. Det sentrale for utfallet er pkt. 2 og 3, men ombudsmannen må ha kompetanse til å vurdere alle punkter.

Vi imøteser ombudsmannens vurdering av saken.»

På vanlig måte ble det innhentet uttalelser og kommentarer fra de berørte instanser i tilsettingspro-

essen. Ombudsmannen skrev følgende avsluttende brev til den klagende fagorganisasjon:

«I anledning ovennevnte sak vises til Deres brev datert 14 desember 1996, hvoretter saken ble tatt opp med Forsvarets overkommando/P II i vårt brev datert 20 desember 96.

Etter FO/P II's uttalelser i brev datert 6 mars 97 har vi forøvrig notert oss Deres kommentarer i brev datert 14 april 97.

Som kjent består Ombudsmannens oppgave i å vurdere på et nøytralt grunnlag om det i tilsettings-saken er begått saksbehandlingsfeil med betydning for det påklagete vedtaket, og herunder om vedtaket har bygget på utenforliggende eller usaklige hensyn.

Som begrunnelse for klagen er bl a anført at stillingskunnngjøringens krav avvek fra krav i Karriere og tjenestegjøringsplaner for sivile i Forsvaret (K & T planer) uten å være drøftet med de lokale tillitsvalgte.

Stillingen ble kunnngjort med krav om fagbrev som kokk og ett års praksis fra storhusholdning etter avlagt fagprøve. I K & T planene er det stillet krav om fagbrev som kokk institusjonshushold, men uten krav om praksis.

Som det fremgår av FO's brev datert 6 mars 97 skal ethvert avvik fra K & T planene drøftes lokalt, og dersom det ikke oppnås enighet kan saken evt oversendes FO for sentral drøfting. Garnisonen i X har i brev datert 14 februar 97 opplyst at ifølge forhenværende personelloffiser ble den omtalte utlysningsteksten forelagt tjenestemannsorganisasjonene på garnisonssjefens kontor, selv om det aldri ble skrevet noe referat. Hvorvidt lokale drøftinger ble avholdt kan etter det opplyste synes noe uklart, men det legges til grunn at i mangel av dokumentasjon har FO valgt å behandle saken som om kunnngjøringsteksten ikke ble drøftet lokalt. Som uttalt fra FO representerer unnlatt drøftelse av kunnngjøringsteksten en saksbehandlingsfeil, og etter vårt syn finnes det også uheldig om kunnngjøringsteksten har forårsaket at potensielle søkere har unnlatt å søke stillingen.

Kunnngjøringens eventuelle betydning for NN har vi vurdert, idet vi legger til grunn at hun tok fagbrev i februar 95 og oppfylte således ikke kunnngjøringens krav om ett års praksis etter avlagt fagprøve. Ved søknadsfristens utløp 25 mars 95 hadde 19 søkere meldt sin interesse for å delta i konkurransen om stillingen. Til tross for det omtalte kravet om praksis etter avlagt fagprøve fremgår det at NNs tidligere praksis ble spesielt vektlagt, idet hun ble ansett kvalifisert og var også blant de 2 innstilte til stillingen. For NN's vedkommende kan det omtalte kravet således ikke ha medført noen negativ virkning.

Ifølge klageren har den tilsatte, Z, ikke erfaring fra storhusholdning, hvoretter det hevdes at han ikke oppfyller de formelle krav som er stillet for stillingen. Med hensyn til fortolkningen av begrepet «storhusholdning» har Y nevnt en fortolkning av begrepet som skal være foretatt av XX yrkesopplæringsnemnd. FO har derimot vist til divergerende uttalelser i samtaler med Yrkesopplæringskontoret i Oslo og opplæringskontoret for institusjonskokkfaget. Den tilsatte har mangeårig praksis fra hotell- og restaurantkjøkken, og herunder som kjøkkensjef fra august 94. Som relevant faglig utdanning har han grunnkurs kokk/husholdningsfag (1985), vk 1 kokkefag (1986). Fagbrev ble tatt i 1989. Etter vårt syn kan det ikke sees noen grunn til kritikk over at både innstillingsmyndigheten og tilsettingsrådet har fun-

net Z's praksis kvalifiserende til å delta i konkurransen om stillingen som assisterende kjøkkensjef.

NN hevder videre at hun er bedre kvalifisert for stillingen enn den tilsatte. Forøvrig er hevdet at hun ikke er behandlet likt med eksterne søkere, idet hun ikke ble innkalt til et formelt intervju, men kun til en uformell samtale m m. X har i brev av 14 februar 97 uttalt at NN's anførsler er feil. Faktum vedrørende innkallingsmåten og gjennomføringen av samtalen/intervjuet kan synes noe uklart, men forholdet kan likevel ikke antas å ha noen avgjørende betydning i denne saken hvor NN var blant de 2 innstilte søkerne.

Tilsettingsrådet har plikt til å foreta en selvstendig vurdering av søkerne, og rådet har adgang til å tilsette hvem det vil av de innstilte søkerne. Innstillingsmyndighetens omtale av NN er positiv. Hennes tjenesteforhold ved X er fordelaktig omtalt, og herunder at hun har fungert i den aktuelle stillingen ved ferieavvikling og sykefravær. Spesielt er fremhevet

hennes ressurser etter det avlagte fagbrevet i februar 95. Etter innstillingsmyndighetens bedømmelse ble hun i første omgang innstillet som nr 2, hvor kun 2 av søkerne var innstillet. I andre omgang ble hun innstillet som nr 3. Søkerens tilsetningstid i Forsvaret får kun avgjørende betydning dersom flere søkere står likt i konkurransen etter rådets skjønn. Etter tilsettingsrådets skjønnsmessige helhetsvurdering ble som kjent Z funnet best kvalifisert av de aktuelle søkerne.

På bakgrunn av det ovenstående kan det ikke sees noen grunn til å hevde at tilsettingsrådets skjønn bygger på saksbehandlingsfeil med betydning for vedtaket.

Rådets saklige skjønnsmessige vurderinger i samsvar med gjeldende regler kan ikke overprøves.

Etter de foreliggende opplysninger kan vi i likhet med FO ikke se grunn til å rette noen kritikk mot det aktuelle tilsetningsvedtaket.»

BEFARINGER

Ombudsmannsnemnda har i 1997 foretatt befaringer ved forskjellige tjenestesteder slik:

«Luftforsvarets stasjon Sørreisa»

Stasjonssjefen ob II Per N Sønnervik orienterte om stasjonens organisasjon og oppgaver som et kontroll- og varslingssenter i Nord - Norge. Spesielt ble orientert om byggingen av et nytt fjellanlegg som forventes å være ferdig i 1998-99.

På personellsiden representerer vakante stillinger et stort problem, iflg stasjonssjefen. Vakansene gjelder spesielt innen elektroniske og forvaltningsmessige funksjoner. (12 - 15 personer innenfor teknisk sektor og 6 personer i baseskvadronen.)

Mannskapsstyrken er også mangelfull i en 7 ukers periode etter dimisjon, idet nye mannskaper må gjennomgå et kurs på Bardufoss før de blir overført til Sørreisa. Mangelen på mannskaper i denne perioden medfører problemer med bemanningen for stasjonens vakthold.

Undervisningsrom finnes ikke ved stasjonen, noe som medfører at undervisning må foretas på Bardufoss, med ca 45 minutters kjøring hver vei. Velferdstilbud og voksenopplæring har av denne grunn vært sterkt begrenset. Et nytt depot-bygg håper sjefen å få oppført, og han vil da prøve å få plass til undervisningsrom i samme bygg.

Disiplinærsituasjonen ble opplyst å være meget tilfredsstillende. Det nye fjellanlegget under bygging ble befart av nemnda under orientering fra stasjonsledelsen.

Under omvisning i personellrelaterte lokaler ble besiktiget en tilfredsstillende kantine, bordtennisrom, et EDB-rom under oppbygging, bibliotek, og et biljardrom i kjelleretasjen. Mannskapsforlegningen

var blitt totalrestaurert høsten 95, og iflg hovedtillitsvalgt var mannskapene fornøyd med forlegningsforholdene.

Spisemessen virket meget tiltalende og nemnda fikk det bestemte inntrykk at kjøkkenet ble drevet på en meget rasjonell måte. Lunsjserveringen til nemnda var både utsøkt og rikholding, og iflg mannskapenes tillitsvalgte var kostholdet også ellers meget tilfredsstillende. Velferdsoffiseren orienterte om velferdssektoren som en tar sikte på å drive mer selvstendig enn tidligere. Stasjonen har deltatt i turopplægg for 6. divisjon, men deltagelsen fra stasjonen har vært liten, til dels grunnet stasjonens vaktordning. Stasjonen arrangerer forøvrig forskjellige utflukter.

Voksenopplæring hadde ikke vært gjennomført ved stasjonen. Mannskapene må reise til Bardufoss for VO-undervisning. Stasjonen har imidlertid planlagt å iverksette egne VO-kurs i løpet av mai 1997, eks. data, kjøreopplæring/transport, samt drive studieveiledning, jobbsøkerkurs etc.

Hovedtillitsvalgt for mannskapene uttrykte at til tross for lang avstand til hjemstedet for de fleste var det tilfredshet blant mannskapene. Dette skyldes bl a en imøtekommende ledelse og en turnusordning som medfører mulighet for relativt hyppige hjemreiser.

Nemnda tillater seg etter denne befaringen å påpeke stasjonens åpenbare behov for et nytt lokale for kontor, undervisning og materiell og vil anbefale at prosjektet fremskyndes.

«Skjold garnison»

Maj Olav Jegtnes (G-1) orienterte om Skjold garnison som en ny avdeling etter nedleggelsen av Brigaden i Nord-Norge. Personellstyrken består av 190

befal, 1076 vernepliktige og 85 sivile (tilsammen 1351 personer.) Iflg G-1 sliter avdelingen med vakanser og derav følgende stor belastning på personellet.

Major Nordgaard (G-4) orienterte om distriktet omkring Skjold og om historiske begivenheter. På bygg- og anleggssiden ble orientert om status, samt om foreliggende prosjekter og fremtidige ønsker. Spesielt ble fremhevet behovet for å restaurere 2 mannskapsforlegninger, noe avdelingen hadde forutsatt skulle ha vært påbegynt i henhold til en foretatt prioritering av regional myndighet. Skuffelsen hadde vært stor for avdelingen og mannskapene da en ble kjent med at de nødvendige restaureringsarbeider måtte utsettes. Blant andre restaureringsbehov ble nevnt kinosalen (behov for 3 mill). I Holmen leir for Ingbn er det restaurert for 64 mill (bl a et nytt kjøkken). Det gjenstår imidlertid å restaurere et vaktlokale. Videre er det behov for et nytt garasjeanlegg som inngår i et totalprosjekt for Heggelia, Setermoen og Skjold med planlagt byggestart i 1999.

Manglende garasjeanlegg utgjør nærmere 7.000 m². Idag må garnisonen låne plass ved andre avdelinger. Garnisonen har forvaltningsansvaret for Blåtind og Mauken skyte- og øvingsfelt som utgjør totalt ca 234 km². Tildeling av økonomiske midler til vedlikehold av naturen bør etter garnisonens mening tillegges større vekt, idet en i motsatt fall kan risikere at feltet omdannes til en ørken i løpet av 10-15 år. En flerbruksplan må ta større hensyn til miljøet. I motsatt fall vil det bli sterk motstand fra sivilbefolkningen, og generelt uheldig for holdningen til Forsvaret. Iflg. G-4 har skytefeltbruken gjennom lang tid skapt problemer for reindriften og det pågår konflikter med sivilbefolkningen.

Trivselfaktoren for personellet ble tillagt stor vekt, og det arbeides med å få prosjektert et alpinanlegg til ca 15 mill. Kommunen har imidlertid ikke økonomi til å delta i prosjektet, og det finnes heller ingen aktuelle investorer i distriktet. Når det gjelder driften av kantinen, som drives på forretningsmessig basis av Statens kantiner, ble det uttrykt som uheldig at kantinen stenger på tidspunkt hvor det gjerne er størst behov for kantinen, eks v/høytider - jul, påske, pinse etc.

Refsesstatistikken viser en positiv utvikling.

På velferdssiden er det meget «upløyd mark» iflg G-4. Som eksempler på ønsker ble spesielt nevnt bygging av et alpenser og et motorsenter.

Legedekningen i garnisonen ble opplyst å være tilfredsstillende, med 4 vpl leger og en garnisonslege med 18 timers uke. Videre har garnisonen 1 sivil tannlege og vpl tannlege. Omvisning i garnisonen ble foretatt under orientering av G-4. Intendanturdepot viste seg som meget trangt. Bygging av et nytt depot er vedtatt, men byggestart ble opplyst å måtte utsettes til feb 1998. Arbeidsmiljøet for de ansatte på int. depot er ikke tilfredsstillende, og det foreligger bestemte pålegg fra Arbeidstilsynet (vedr ventila-

sjon og takhøyde). Mannskapsforlegningene ble befart og nemnda konstaterte at 2 kaserner representerte spesielle problemer for avd-en. Kasernene står på en liste for nødvendig total restaurering, og avd-en kan derfor ikke avsette noen midler til del-oppussingsarbeider.

Kasernen Starum virket nedslitt, og situasjonen var tilsvarende dårlig for kaserne Sannan. Rehabiliteringsbehovet ble grundig dokumentert. Undervisningsbygget består av et totalrestaurert ombygget kjøkkenanlegg og fremstår som meget moderne, bl a med et auditorium med 140 sitteplasser. Sykestuen er også totalrestaurert og påbygget og fremstår som meget tidsmessig.

I Holmen leir for Ingeniørbataljonen ble besiktiget en nyoppusset spisesal for 180 personer. Et felles kjøkken for mannskapenes spisesal og befalets spisesal virket meget tilfredsstillende.

De tillitsvalgte for mannskapene ved garnisonens underliggende avdelinger fikk adgang til å ta saker opp med nemnda. Tillitsvalgte mente at Voksenopplærings stipendutvalg, samt Kantinerådet ikke fungerte etter sin hensikt. Kantinens åpningstid ble spesielt påpekt. Tillitsmannsordningen fungerer bra, iflg de tillitsvalgte, selv om de kritiserte mangelen på 1 PC og kontorstoler. Spesielt ble rettet kritikk mot boforholdene i kaserne Starum og Sannan.

Når det gjelder Velf-tilbudene ble det gitt uttrykk for at det viktigste er å forbedre flyhaikordningen, samt hotell-avtalen i Tromsø. Ved tildeling av V-midler ga de tillitsvalgte uttrykk for at en burde vektlegge i større grad garnisonens beliggenhet langt fra sivile fritidstilbud. «Brakkesyke» ble opplyst å herske på kasernene. Flere hobbyrelaterte kurs ble etterlyst, istedet for utelukkende yrkesrelaterte kurs.

Etter besøket ved Skjold garnison vil nemnda også fremheve avdelingens sterke betoning av Forsvarets behov for et systematisk vedlikehold av skyte- og øvingsfelt. Det ble opplyst at Forsvaret ennå ikke har øremerkede midler til naturpleie, nyplanting og vedlikehold av vegetasjon for å hindre forørkning av øvingsfeltene. Nemnda antar at feltene i Nord-Norge er særlig sårbare og har derfor et særlig behov for slikt vedlikehold.

«Tromsø sjøforsvarsdistrikt, Olavvern (OOS)»

Fung sjef for Tromsø sjøforsvarsdistrikt kommandørkaptein Sigurd Steen orienterte om TRSD's oppgaver og anlegg/fort i sjøforsvarsdistriktet.

TRSD's fredsorganisasjon består av 160 befal og sivile. SD-et har 15 vakante stillinger og finner det problematisk å skaffe teknisk befal, spesielt på torpedo/mine- og elektronikk-siden. Videre ble påpekt at SD-et har nå færre ansatte enn tidligere, men likevel flere oppgaver.

Sjefen mente at belastningen viste seg bl a i sykefraværstatistikken for militært og sivilt ansatt personell:

I 1994 var sykefraværet 2,3% blant 185 ansatte
I 1995 var sykefraværet 4,46% blant 156 ansatte
I 1996 var sykefraværet 4,86% blant 144 ansatte

Blant de sivilt ansatte ligger sykefraværet på mellom 8 og 9%. På mannskapssiden har SD-et også problemer, idet SD-et ikke får et tilstrekkelig antall erstatningsmannskaper etter kontingent-dimisjon, særlig i august/september. Det ble opplyst at kystradarstasjoner har vært ute av drift grunnet mangel på vedlikeholdspersonell.

Orlogskaptein Tokle orienterte om mannskapssituasjonen og herunder om tjenestebelastningen som mannskapene hadde påklaget i 1995. FO hadde opplyst å ville bidra til en forbedring, som skjedde i 1996, men utviklingen har etter opplysningene igjen gått i en uheldig retning.

Status på bygg- og anleggssiden ble opplyst, herunder om planlagte restaureringsarbeider på forlegningssiden, som forventes å medføre endel problemer i byggeperioden. Narkotikaproblemer har tidvis gjort seg gjeldende. I denne forbindelse ble Narko-Nord gitt en god omtale, men det ble ansett beklagelig at Narko-Nord ikke har de ønskede resurser, bl a kombinasjonen personell og hunder. Olavsvern orlogsstasjon la således stor vekt på at Narko-Nord burde få tilført større ressurser.

Voksenopplæringssituasjonen ved TRSD ble behandlet av rektor Atle Arntsen. Målstrukturen bygges på Forsvarsministerens handlingsplan mot ledighet ved dimisjon. Det ble bl a informert om godkjente kurs fra FO, herunder om yrkesrelaterte kurs og om stipendordninger. Oppslutningen om kursvirksomheten ble opplyst å være god. Velferdsoffiseren, kvm Jacobsen, som også fungerer som idrettsoffiser og rekrutteringsoffiser, orienterte om velferdstjenesten som er tilgodesett for 1997 med kr 250.000,- inkl idrettsstiltak. Midlene benyttes til 110 mannskaper, samt til besøkende mannskaper fra kystvakten og marinefartøyer. Som velferdstiltak ble nevnt bl a bibliotek, velferdsbåt, gym-sal, tilbud i byen som svømming, squash etc. Omvisning i spisemesse, forlegninger m m ble foretatt under orientering av orlogskaptein Tokle.

Spisemessen er felles for befal og menige og meget tilfredsstillende. Kjøkkenet betjenes av 3 sivile og p t 6 vernepliktige. Etter det opplyste er kjøkkenet ikke tilfredsstillende, og en del mangler skal være påpekt av Næringsmiddeltilsynet. Et nytt kjøkken er imidlertid planlagt i forbindelse med et vedtak om å restaurere/ombygge en bygningsfløy (B).

32 forlegningsrom for befal ble også opplyst å være i en dårlig tidsmessig stand, og med et sterkt behov for oppussing. Kantina blir også benyttet som undervisningsrom, som iflg orienteringen er mannskapenes eneste fellesrom. Mannskapene er forlagt på 4-mannsrom. Sanitetsavdelingen har en sykestue for 6 pasienter. Det er ansatt 2 leger med h h v 24 timer og 18 timer på uke.

Velferdsavdelingen er plassert i en meget gammel bygning, men iflg orienteringen foreligger planer om å samle alle «VUPIKT» tiltak, og herunder Velferdstjenesten, etter visse ombygningsarbeider.

Et fjellanlegg ved OOS ble avslutningsvis befatet av nemnda under orientering fra kaplt Per Stangeland. Etter det opplyste foreligger planer om en etappvis restaurering av distriktets hovedbygning (enhetsbygget). I betraktning av bygningens foreliggende tilstand vil nemnda uttrykke håp om at restaureringen kan finne sted som et sammenhengende prosjekt.

Kystvakten i nord.

Etter nemndas ønske ble det gitt en særskilt orientering om Kystvakt Nord. Redegjørelsen ble gitt på vegne av Sortland kystvaktstasjon (SKYS) av skips-sjef kaplt Johansen. Det ble orientert om kystvaktens oppgaver, ressurser og organisasjon. Det ble også redegjort for virksomheten innen den «indre kystvakt» som ble etablert i 1996. Skipssjef Johansen fremholdt behovet for ytterligere tilgang av spesielt utdannet befal. På materiellsiden ble behovet for anskaffelse av nye helikoptre til erstatning for dagens Lynx helikopter særlig fremhevet.

«Luftforsvarets stasjon Mågerø»

Nemnda ble møtt og ønsket velkommen av stasjons-sjefen oblt Jarl Otto Westvang

Orientering om stasjonens organisasjon og oppdrag ble gitt av sjef operasjonsskvadron, maj Terje Rønning. Området ble kjøpt av Forsvarsdepartementet i 1917. Fra 1938 var det et kystfort, 1945-57 skole- og radarstasjon, 57-91 CRC/SOC, og fra 91 CRC. Stasjonens nåværende ansvarsområde strekker seg i nord til Helgeland, og utgjør en del av NATO's varslingskjede. Iflg ledelsen klarer stasjonen å oppfylle sine oppgaver, men det hevdes at en tidvis kun har 50 % av det antall mannskaper som trengs til forskjellige gjøremål på stasjonen.

Personellrelaterte sakstyper ble omtalt av sjef administrasjonsavd, kapt Harald Johansen. Stasjonen har få disiplinære problemer. Hittil i år er det ilagt 14 refselsler, hovedsaklig grunnet ulovlig fravær. Mannskapsstyrken utgjør 40 - 60 soldater, hvorav de fleste er operasjonsassistenter og faste vaktmannskaper. Militært og sivilt ansatt personell utgjør 93 personer (herav 36 sivile). I tillegg har stasjonen forpleiningsansvar for 13 personer tilhørende Luftforsvarets skoler Stavem (LSS) som lokal forvaltningsmyndighet (LFM) og 13 personer fra Luftforsvarets stasjon på Kongsvinger.

Ordningen med LSS som lokal forvaltningsmyndighet over Mågerø ble betraktet som uhensiktsmessig av stasjonssjefen. Bl a ble påpekt tilhørighetsproblemer for vaskehjelpere og personell på bygg- og anleggssiden.

Arbeidsmiljøet ble opplyst å være meget godt, og herunder samarbeidet mellom ledelsen, de ansatte og de tillitsvalgte for mannskapene.

Velferdstilbud, voksenopplæringstilbud, idretts-tjenesten ble omtalt av fenrik Ann Mari Krone. Iflg. orienteringen er soldatene meget initiativrike, og de klarer seg godt. Imidlertid ble påpekt at noen få soldater kunne ødelegge miljøet, og slike burde omgående bli overført til andre avdelinger med bedre muligheter for kontroll og oppfølging. Pr i dag er det ingen uønskede soldater ved stasjonen. Tillitsmannsordningen ble opplyst å fungere godt ved stasjonen.

Orientering om bygg- og anleggssiden ble gitt av major John Marthiniussen. Spesielt ble fremhevet at stasjonens vann- og kloakkanlegg er fra 1940 årene og må utskiftes. 700 m² bygningsmasse er foreslått sanert, og slik at stasjonen til erstatning kan få samlet i et nytt bygg garasje, verksteder, brannstasjon, kontorer etc. 3 soldatforlegninger er gamle, men etter foretatte oppussinger ble standarden likevel betraktet som tilfredsstillende. Problemer på bygnings-siden ble opplyst å gjelde mangel på lagerplass. Forsvarets boliger (hovedsaklig fra 1957 og 1962) ble opplyst å være i relativt dårlig stand.

Under nemndas omvisning ble bl a grenaderforlegningen betraktet som tilfredsstillende etter en foretatt oppussing. Mannskapsforlegningene, hovedsaklig med 4-mannsrom ble av hovedtillitsvalgt ansett som brukbare, og til tross forlegningenes alder virker forholdene tilfredsstillende. En forlegning ble oppusset i 1996, og en annen forlegning er planlagt for oppussing. Et 'styrke-rom' for menige og befal er velutstyrt og virker meget tilfredsstillende. Velferdsbygget, en ca 300 år gammel bygning, er nyoppusset og inneholder oppholdsrom med TV, biljard, bibliotek og kontorer for Velferdstjenesten, Idrettstjenesten, Voksenopplæringen og hovedtillitsvalgt for mannskapene. Stasjonens felles spisesal for befal og menige, samt kjøkken, er under oppussing og forventes ferdig til påsken 1998. Nemnda noterer seg stasjonens sterke ønske om oppføring av et fellesbygg for brannstasjon og ulike verksteder, garasje etc, slik at stasjonsdriften kan bli effektivisert og økonomisk mindre ressurskrevende. Nemnda noterer med en viss undring at stasjonens messebygg bare delvis er satt under rehabilitering. Det ble opplyst at messens inngangsparti med tilknyttede rom ikke er omfattet av restaureringsplanen. På noe sikt vil dette medføre et urasjonelt og fordyrende vedlikehold. Også fra et estetisk synspunkt må løsningen betegnes som uheldig.

«Luftforsvarets skoler Stavern»

Sjefen for Luftforsvarets skoler Stavern (LSS) oberst II A F Hill Jensen viste nemnda omkring på garnisonsområdet, idet han orienterte om Fredriks-

vern Verft's historie. Nåværende organisasjon ble behandlet, og herunder om de ulike skoler og kurs under LSS.

Avdelingssjefene orienterte deretter om sine respektive fagområder.

Personellsituasjonen (instruktører) ved Luftforsvarets befalsskole (LBSK) ble opplyst å være utilfredsstillende, noe som i en stor grad medfører ulemper for utdanningen ved skolen, ifølge sjef Adm.skv. Til sammenligning med befalsskoler i Hæren ble hevdet at LBSK har et vesentlig lavere antall instruktører pr befalelev. Når det gjelder sivilt ansatt personell ble spesielt påpekt at det er et forholds-messig stort sykefravær blant renholds- og kjøkken-personell. Ved kjøkkenet er det registrert 30% sykefravær. Eventuell årsak til dette sykefraværet hadde avdelingen ingen bestemt formening om. Tilgangen på vernepliktige mannskaper til leirtjeneste m.m. ble opplyst å være meget svak, idet avdelingen ønsket en vesentlig større tilgang på nye mannskaper.

En soldatforlegning er planlagt for total restaurering i 1998. De øvrige forlegningene ble betraktet som tilfredsstillende.

Nemnda merket seg den høye andelen kvinner blant elevene (15 av i alt 119 elever). Beklageligvis må noen av de kvinnelige elever forlegges i en kaserne som ikke har dusj-muligheter for kvinner. Tillitsvalgt for leirmannskapene hadde ingen spesielle saker å ta opp med nemnda. Disiplinærsituasjonen ved LSS ble etter det opplyste betraktet som meget tilfredsstillende.

På bygg- og anleggssiden redegjorde sjef LSS om planer for utbygging av mannskapsmessen og bygging av et nytt kjøkken. Etter planen skal befal og menige kunne innta måltidene i et felles bygg. I dag spiser befal og menige i adskilte bygninger med hvert sitt selvstendige kjøkken.

Møte ble avholdt med representanter fra NOF, KOL og FSTL. Foreningsrepresentantene uttrykte bekymring og frustrasjon på grunn av usikre fremtidsplaner i forbindelse med omstillingsprosessen i Forsvaret. Organisasjonene hevder at de ikke får den informasjon eller adgang til slike drøftelser som Hovedavtalen forutsetter. Iflg organisasjonene vurderer Forsvarets overkommando/Luftforsvarsstaben forslag om flytting av LBSK fra Stavern til Kjevik. Etter mislykkede bestrebelse for å få kjennskap til eventuelle argumenter som begrunnelse for flytteforslaget er det sterk misnøye blant personellet ved LSS. Så lenge organisasjonene ved LSS ikke oppnår å få noen relevant informasjon om saken vil de være sterkt imot et forslag om flytting av LBSK fra Stavern.

Nemnda vil understreke viktigheten av at Forsvaret som arbeidsgiver følger Hovedavtalens bestemmelser om plikten til informasjon og drøftelser med de ansattes tillitsvalgte.

«Telemark regiment / Heistadmoen»

Sjefen for Telemark regiment (TMR) ob II Åge Bjøråsen orienterte om regimentets historikk og nåværende organisasjon, og herunder spesielt om Telemark bataljon (Tmbn) som inngår i regimentet. Tmbn er først og fremst tiltenkt oppgaver utenfor Norge.

TMR har bl a ansvaret for tilretteleggelsen av de forpleiningsforhold m m som er nødvendige for tjenestegjøring og utdanning av personell i regimentet. I denne forbindelse beklaget regimentssjefen at det er et betydningsfullt misforhold mellom regimentets tilgjengelige ressurser og de ressurser som er påkrevd for å kunne oppfylle regimentets oppgaver, spesielt på bygg- og anleggssiden. Også den forestående samlokalisering med HV-distriktet stiller nye krav på bygg- og anleggssiden.

Sjef Telemark bataljon oblt Jon B Lilland orienterte om bataljonen som ble opprettet etter Stortingets vedtak den 18 juni 1993. Bataljonen består utelukkende av frivillig personell. Utdannelsen i Tmbn foregår fra august til juli i det påfølgende år. Deretter er soldatene klare for oppdrag og står 1 år i beredskap under mobiliseringsavdelingen. Det ble opplyst at enkelte reserverer seg mot å inngå avtale fordi det i dag ikke er noen sikkerhet for at vedkommende vil beholde en eventuell studieplass dersom han må ut i tjeneste i løpet av beredskapsåret. Dermed oppstår fare for tap av hele studiet p g a at vedkommende må gjennomgå nytt studieopptak året etter. Studentene kommer således dårligere ut enn de som er ute i arbeidslivet. Soldatene har høy moral og bataljonen har ingen disiplinære problemer.

Sentralt for spørsmålet om en avdeling er operativ eller ikke er, iflg sjef Tmbn, avhengig av om enhetene er samtrente og har bestått bestemte tester. På bakgrunn av regimentets og bataljonens spesielle oppdrag rettet ledelsen sterk oppmerksomhet mot avdelingens manglende forlegningskapasitet, som gjør at utdanningen/treningen er urasjonell og medfører vanskeligheter med å få avdelingen operativ.

På bakgrunn av kapasitetsproblemene er et kompani splittet. 2 tropper er forlagt i utilfredsstillende brakkeboliger i Grønvdal rep-senter, mens en annen tropp deler kaserne med en garnisonstropp på Heistadmoen. I brakkeboligene må vått tøy tørkes på forlegningsrommene, idet en ikke har noe tørkerom for klær eller utstyr. (Forholdene antas å bli ytterligere forverret på vinterstid) Gangavstanden fra brakkeforlegningen i rep-senteret til spisesmessen på Heistadmonen ble av soldatene betraktet som urimelig lang. På grunn av avstanden smurte de ofte lunchpakke ved frokosten, eller de unnlot å spise lunch. Spisesmessens kapasitet medfører forøvrig at personellgrupper må innta lunch til forskjellige tidspunkt.

Som utilfredsstillende forhold ble videre påpekt:

Behov for en omfattende reparasjon av garnisoneens svømmebasseng, som ikke kan brukes i dag. Bassenget ble tidligere brukt både i fysisk trening og på fritiden og ble av personellet betraktet som et viktig trivselsmoment.

Over vedlikeholdsbudsjettet finnes det, iflg ledelsen, ikke midler til den nødvendige reparasjon, og en søknad om tildeling av midler skal være tatt opp med overordnet myndighet.

- Et ITV- anlegg savnes, bl a for å få informasjon raskere frem fra ledelsen til personellet.

- 2 undervisningsbygg er iflg ledelsen kassable, hovedsakelig grunnet konstruksjons- og ventilasjonsforhold.

- Regimentet har ingen aula hvor avdelingens personell kan bli samlet.

Det finnes heller ikke samlingslokale for et kompani.

Avdelingens største aula er kinosalen i velferdsbygget, med 130 plasser.

Avdelingen har 330 ansatte i leiren, et kompani har ca 200 personer. Iflg ledelsen medfører mangelen på et samlingslokale tidkrevende ulemper ved at informasjon må gis i flere omganger, eks. til det splittede kompaniet.

Ved velferdsarrangementer og kinoforestillinger må svært mange avvises grunnet plassmangel.

Hva angår eventuelle helsemessige problemer for personellet er det etablert en støttegruppe, bestående av lege, prest, velferdsoffiser, personelloffiser med flere. Gruppen skal kunne gi støtte til personellet i Tmbn og deres pårørende både før, under og etter et utenlandsoppdrag.

Øvingsaktiviteten ved Tmbn er større enn ved andre avdelinger. Avdelingen har derfor forholdsmessig flere befal enn andre avdelinger. Regimentets prioritering av befal til bataljonen medfører imidlertid korresponderende svakheter på regimentssiden.

Fra fungerende Personellsjef kapt Øyvind Steindal ble opplyst om avdelingens erfarte behov for flere stillinger, bl a fordi personellet er utsatt for et stress som til dels har vist seg ved sykefravær. Iflg p-sjefen inngås engasjementskontrakter for 3 måneder, men også dette er problematisk fordi avdelingen mangler befalshybler.

Velferdsoffiseren kapt Kjell Ødegård og rektor Jostein Klungøy orienterte henholdsvis om velferdstjenesten og voksenopplæringen.

De ansattes organisasjoner var gitt adgang til å møte nemnda. På møte med en representant fra Norsk tjenestemannslag og hovedtillitsvalgt for soldatene fremkom at de tillitsvalgte hadde sluttet seg til de punkter regiments- og bataljonsledelsen hadde tatt opp med nemnda. Utover dette hadde de tillitsvalgte ingen spesielle saker å ta opp med nemnda.

De utilfredsstillende forhold ble opplyst å være viktige hver for seg, men dersom en måtte prioritere utbedringstiltak ble opplyst at ledelsen og avdelingens personell etter drøftelser hadde kommet frem til følgende prioritering:

- 1) reparasjon av svømmebassenget
- 2) etablering av et ITV anlegg
- 3) bygging av undervisningsfasiliteter med en formålstjenlig aula
- 4) bygging av en mannskapsforlegning som kan oppfylle avdelingens manglende kapasitet pr i dag. Forbedre mulighetene for å tilby befalshybler til et nødvendig antall befal på engasjementskontrakter.

Nemnda finner for sitt vedkommende å måtte påpeke den manglende forlegningskapasitet som et hovedproblem for regimentet. Forlegningstilbudet i Grønvad rep.leir kan ikke betraktes som akseptabelt for helårsinnkvartering. Inntil en varig løsning vedrørende kaserneforholdene er bragt i orden, finner nemnda å måtte anbefale at regimentets egne planer for midlertidige utbedringstiltak ved Grønvad gjennomføres umiddelbart. Arbeidet med en ny etablisementsplan for Heistadmoen bør etter nemndas mening forseres mest mulig.

Forkortelser som er benyttet i dokumentet foran.

BFO	- Befalets fellesorganisasjon	KS 1	- Krigsskole - 1. avdeling
BSMA	- Befalsskolen for Marinen	KS 2	- Krigsskole - 2. avdeling
BUV	- Bestemmelser om utskriving og verneplikt	LK	- Landskonferansen for tillitsvalgte i Forsvaret
DK	- Distriktskommando	LTF	- Landsutvalget for tillitsvalgte i Forsvaret
DKN	- Distriktskommando Nord-Norge	LTF/S	- LTF/sekretariatet
DKØ	- Distriktskommando Østlandet	MP	- Militærpoliti
FD	- Forsvarsdepartementet	NHH	- Norges handelshøgskole
FN	- Forente Nasjoner	NK	- Nestkommanderende
FO	- Forsvarets overkommando	NKI	- Norsk korrespondanseinstitutt
FO/P	- Forsvarets overkommando/ Personellstaben	NOF	- Norges Offisersforbund
FR	- Fredsregulativet	NOU	- Norges Offentlige Utredninger
FSJ	- Forsvarssjefen	NTL	- Norsk Tjenestemannslag
FSTL	- Forsvarets sivile tjenestemannslag	OfF	- Ombudsmannen for Forsvaret
FTD	- Forsvarets Tele- og Datatjeneste	OPL/F	- Organisasjonsplan/fred
FU	- Fellesutvalget	PLUS	- Planleggings- og utviklingssamtale
GIH	- Generalinspektøren for Hæren	SKSK	- Sjøkrigsskolen
GIS	- Generalinspektøren for Sjøforsvaret	SLU	- Selvstendig lokalutvalg
GIL	- Generalinspektøren for Luftforsvaret	TFF	- Tjenestereglement for Forsvaret
GIHV	- Generalinspektøren for Heimevernet	TMO	- Tillitsmannsordningen for Forsvaret
HMKG	- Hans Majestet Kongens Garde	VF	- Vernepliktforvaltningen
HST	- Hærstaben	VO	- Voksenopplæring
HTV	- Hovedtillitsvalgt	VPV	- Vernepliktsverket
HV	- Heimevernet	VSD	- Vestlandets Sjøforsvarsdistrikt
KAINSP	- Kystartilleriinspektøren	VUPIKT	- Velferd, undervisning, (voksenopplæring), prestetjeneste, idrett, kantinetjeneste og tillitsmannsordning
KTF	- Kunngjøring til Forsvaret	ØR	- Østfold regiment
KOL	- Krigsskoleutdannede offiserers landsforening	ØSD	- Østlandet Sjøforsvarsdistrikt

Vedlegg 1**INSTRUKS FOR FORSVARETS OMBUDSMANNSNEMND**

(Stortingsvedtak 21. april 1952, jfr. Innst. S. nr. 56 for 1952, med endringer ved stortingsvedtak av 9. april 1956, hvorav antall medlemmer i nemnda ble økt fra 5 til 7 (instr. § 2) og endringer ved stortingsvedtak av 12. jun 1989, jfr. Innst. S. nr. 189 (1988-89))

§ 1.

Ombudsmannsnemnda skal bidra til å sikre de almenmenneskelige rettigheter for Forsvarets personell og ved sitt arbeid også søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret.

§ 2.

Ombudsmannsnemnda består av 7 medlemmer som velges av Stortinget for 4 år ad gangen. Et av medlemmene velges som formann og benevnes Ombudsmannen for Forsvaret. Ombudsmannen er årslønnet. Lønnen fastsettes av Stortinget. De øvrige medlemmer tilkommer godtgjørelse etter komitéregulativet.

§ 3.

Nemndas oppgave er:

- a) å behandle spørsmål som reises av tillitsmannsutvalg eller personell vedrørende tjenestetidens utnyttelse og mannskapenes forhold under tjenesten, så som mannskapenes økonomiske og sosiale rettigheter, videre spørsmål som angår undervisnings og velferdsarbeid, kantinevirksomhet, pensjoner, utrustning, bekledning, kosthold og husrom.
- b) behandle henvendelser fra tjenestemenn i Forsvaret når de ikke ifølge annen bestemmelse skal sendes tjenestevei.

§ 4.

Tillitsmannsutvalget og personell i Forsvaret kan rette henvendelser til Ombudsmannen utenom den regulære tjenestevei, med de innskrenkninger som er nevnt ovenfor, § 3, bokstav b.

§ 5.

De saker som skal behandles, forberedes og forelegges i alminnelighet av Ombudsmannen. Medlemmene kan hver for seg eller i felleskap legge frem eller kreve lagt frem saker til drøfting.

Nemnda kan av Stortinget, Stortingets forsvarskomiteé, Forsvarsministeren eller Forsvarssjefen (FO) forelegges saker til uttalelse. Henvendelser til Ombudsmannen i saker som er nevnt under § 3, bokstav a og b, forelegges nemnda bare i den utstrekning de er av prinsipiell karakter eller har almen interesse. Sakene søker Ombudsmannen løst ved direkte kontakt med de myndigheter som han anser nærmest til å ta seg av dem. I samband med saker som forelegges ham, har Ombudsmannen rett til å søke opplysninger hvor som helst i Forsvaret, hvor sikkerhetsmessige hensyn ikke forbyr det.

§ 6.

Ved utgangen av hvert år sender ombudsmannsnemnda rapport over sin virksomhet til Stortinget. Gjenpart av rapporten sendes Forsvarsdepartementet. Nemnda kan også når den finner det ønskelig, sende rapport til Stortinget om enkelte saker i årets løp. I den utstrekning nemnda finner det påkrevet, forelegger den de resultater som den ved inspeksjon eller ved studium er kommet frem til, for Forsvarsministeren i form av rapport.

§ 7.

Nemnda holder sine møter så ofte det er behov for det.